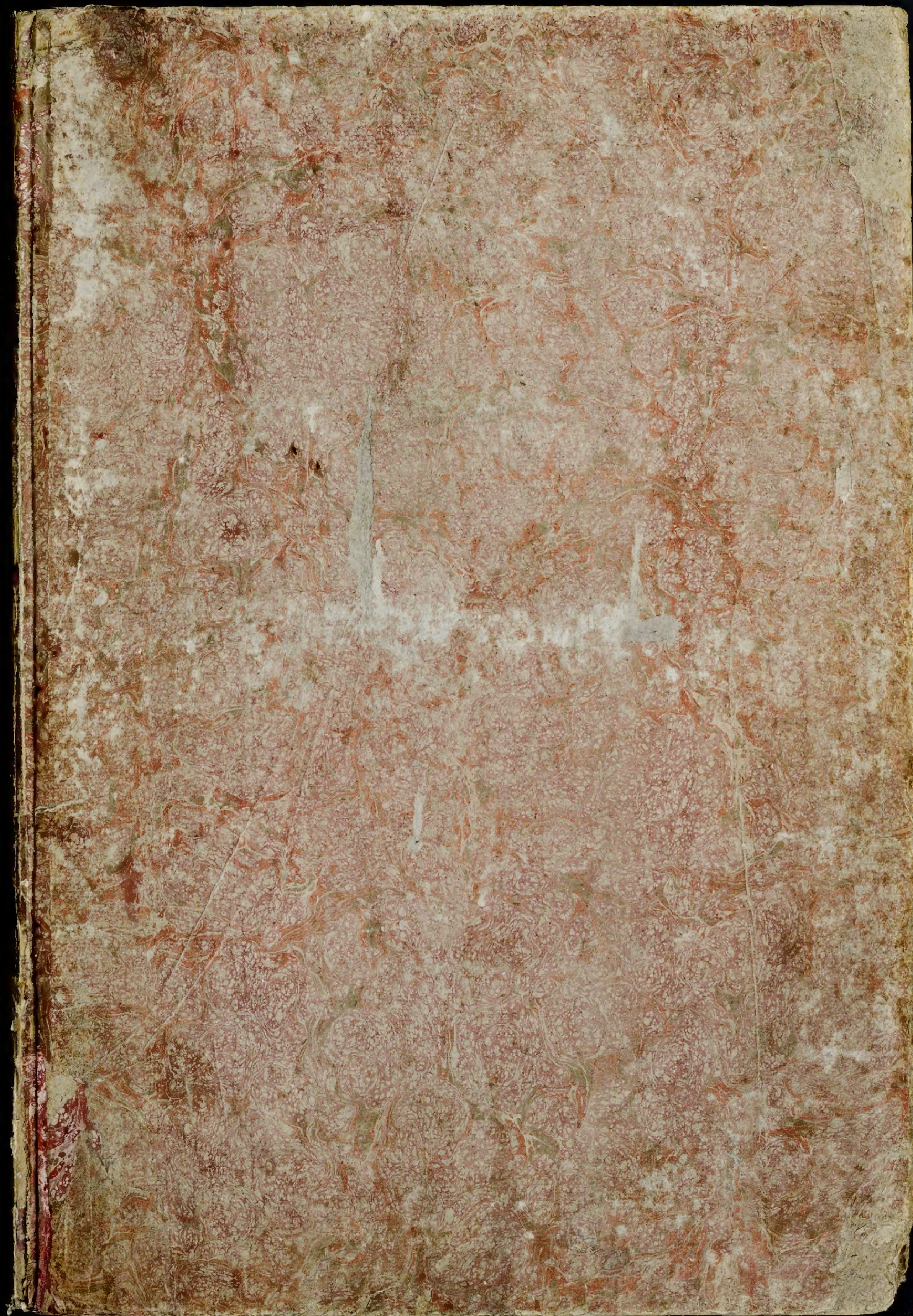

SAMLING
AF
ÆGYPTISKE
OG
ROMERSKE OLDSAGER

UDGIVET
VED
IOHANNES WIEDEWELT

I. DEEL

KIØBENHAVN MDCCLXXXVI

DERES

KONGELIGE HÖIHED

KRONPRINDSEN

UNDERDANIGST

TILEGNET.

Siden Konſter og Videnſkaber i det fiortende Aarhundrede bekom nyt Liv, og Lyſet igien udbredte ſig over endeel Nationer, bleve Alderdommens Levninger en vigtig Kilde for den lærde Verden, og Tidens ældſte Konſtverker ſikkre Vidner om Menneſkenes Opfindelſer og Handlinger. Alle polerede Nationer ſamlede ſaadanne Minder, og kappedes om at giöre dem Verden bekiendte. Hos os findes og adſkilligt af det Slags, ſaavel udi det Kongelige Konſtkammer ſom andenſteds; men ſaadant er ikke nokſom bekiendt, da deraf hidindtil ei nogen fuldſtændig Samling udi Kobberſtik og beſkrevet eller oplyſt ved Trykken er udgivet. Mit Önſke er derfor herudi at kunne aabne en Vei. Dertil har Eieren af denne Samling, Hans Excellence Herr Geheimeraad Hoegh Guldberg, havt den ſærdeles Godhed at laane mig til Aftegning diſſe, ſom her meddeles.

Kobberſtikkenes Störrelſe er aldeles overeensſtemmende med Originalernes. Alle diſſe ere ſtöbte af Metal, ſom er meer eller mindre Kobber- og Meſſingartig, nogle faa Stykker undtagne, ſom paa behörige Steder ere anmeldte, og ethvert Billede viſer ſig fra ſamme Side ſom Tingen er in Natura, hvilket udi adſkillige antiquariſke Verker ikke er iagttaget, hvorved ofte forvoldes ulige Meninger. Mueligſte Flid er an-

 vendt,

vendt, for at viſe alting i ſit rette Lys. Intet er tilſat eller forbedret, og Originalernes Feil ere beholdte i Tegningerne. Saaledes kræve Kiendere med rette at ſee dem, og denne Fordring har jeg umaget mig for at fyldeſtgiöre. En kort Henviisning til Alderdommen og Oplysning af ſamme er ethvert Stykke tilföiet, og derhos ſaadanne Verker anförte, hvor Kobberne findes at være nogenledes tilforladelige, derimod andre forbigaaede, ſaaſom Gronovii og flere deslige Auctorers, hos hvilke Alderdommens ypperligſte og vigtigſte Konſtverker i Tegning og Kobberſtik ere jammerligen mishandlede.

Af græſke Minder findes ingen i denne Deel, men en önſkelig Udſigt ſpaaer mig og at komme ſaadanne i Möde, og derved at treffe Leilighed til endnu mere at giennemvandre Alderdommen. Skulde noget Billede maaſkee ſynes at være uanſtændigt, vilde man behage at vende Bladet om, og tilſkrive de Gamle, hvad ſom ſees af det Slags. Oldkiendere ville have alt, og derfor er det Aftegneres Pligt at være troe. Finder denne förſte Deel Bifald, er mit Önſke opnaaet, ſom gaaer derhen, at fortſætte det videre.

ÆGYP-

Ægyptiske.

Tab. I.

ISIS.

Det er bekiendt, at *Isis* har været regierende Dronning i Ægypten. Hendes Gravsted skal, som nogle sige, være i Memphis, men andre troe det at være paa en Öe i Nilen, beliggende ved Biergene Phyles, der skille Æthiopien fra Ægypten. Ved Nysa (¹), som laae under Bierget Messogis i det faste Land af Jonien, stod en Stötte med fölgende indhugne Skrift (²): " Jeg er *Isis*, Dronning over dette hele Land. Jeg " er oplært af Merkurius, ingen kan udslette mine Love. Jeg er Saturni den yngste " Guds ældste Datter, Söster og Hustrue til Kong *Osiris*. Jeg er den förste, der har " lært Menneskene at nyde Jordens Frugter, og er Moder til Kong *Horus*. Jeg staaer " op med Hundestiernen, og det er ved mig at Bubastos er bygget! Fryd dig, ah! " fryd dig, Ægypten! at du har givet mig Die. " Efter hendes Död er hun bleven æret og dyrket som Gudinde. Udi hendes Tempel i Sais skal være funden denne Indskrift (³): " Jeg er alt hvad som har været, som er og som bliver; ingen Dödelig " har endnu blottet mit Ansigt. " *Lucius Apulejus* (⁴) lader denne Gudinde selv tale saaledes: " Jeg er Moder til alle Ting, Beherskerinde over Elementerne, Tidens " Kilde, den Mægtigste af Guderne, Dronning over de underjordiske Aander, den " Ypperste af Himlenes Indvaanere. Ved mig forestilles alle Guder og Gudinder. " Efter eget Behag styrer jeg de glimrende himmelske Hvelvinger, Havets nyttige " Vinde og Helvedes angstfulde Sukke. Jeg er den eneste Guddom, som æres over " hele Verdens Bygning under mange Dannelser, ved forskiellige Skikke og under " foranderlige Navne. Phrygierne kalde mig Gudernes Moder, den Pessinuntiske " Dronning; Athenienserne den Cecropiensiske Minerva; Indvaanerne paa Cypren den " Paphoiske Venus; Cretanienserne den Diktynnaiske Diane; Sicilianerne, som tale tre " Tungemaal, den Stygiensiske Proserpina; Eleusinerne den ældste Gudinde Ceres! " Andre kalde mig Juno, andre Bellona, andre Hecate, nogle kalde mig og den Rha-

" mnusiske Nemesis. De östlige Æthiopier, det Arianiske Folk og de Viise udi Egyp-
" ten, ære mig med rette Skikke og kalde mig ved mit sande Navn Dronning *Isis.*"

Om denne Gudindes Dyrkelse maae sikkert iblant de Hieroglyphiske Figurer, som sees paa Levningerne af hendes Templer i Ægypten ([5]), megen Oplysning kunde findes; önskeligt var det altsaa, deraf at have tydelige og udförte Tegninger. Ikke allene i Ægypten, men og i Grækenland var hendes Tempel et af de allerhelligste ([6]); aarligen blev der holdt Market og stor Höitid. Romerne satte sig i Begyndelsen imod hendes Dyrkelses Indförelse hos sig. Snart var den antaget, snart forkastet, men under Keisernes Regiering blev samme höitideligen udi deres hele Rige indfört; thi i Augusti Tid skal hun allerede have havt sit Tempel i Rom ([7]). Et Mindestegn, fundet ved Alicante ([8]), vidner om hende i Spanien. Af Indskrifter og Mynter, opdagede i Flandern, ved Nimes og ved Soissons, synes hendes Dyrkelse og at have været bekiendt i Frankerige ([9]). Merkelige ere ellers de Amindelses-Tegn af Apis-Billeder, Fröer og Scarabeer, der bleve fundne Aar 1653 udi Kong *Childerichs* Gravsted ([10]). Hvorvidt hendes Dyrkelse kan have strakt sig i Tydskland, har *Abbé Fonteny* vidtlöftigen afhandlet i Anledning af de Ord hos *Tacitus: "Pars Suevorum & Isidi sacrificat,"* og ligesaa om hendes Navns Erindring under et Skibs Skikkelse ([11]). Spor deraf i Norden ere uvisse ([12]) og endnu uvissere, hvad Vei det dermed har taget til China ([13]).

Af denne Gudindes Billeder findes mange, men bevingede som dette, haves af Metal eller Stene, hidindtil bekiendt, næsten ikke Mage. Det eneste blant Alderdommens Levninger, dette nærmest liigt, har tilhört Præsident *Bon*, og sees hos *Montfaucon* ([14]). Næsten i samme Stilling, som nu anförte *Boniske*, er denne *Isis*, undtagen at den venstre Arm og Vinge er mere böiet mod Livet. Med Hornene paa Hovedet ([15]), og den der imellem indsluttede Globus er hun ofte prydet. Nogle udtyde denne Globus paa det symboliske Æg, som de allerældste Ægypter tilegnede Cneph eller Knuphis ([16]), der udi Syene i Thebais havde et Tempel ([17]). Fuglen paa Hovedet kunde være den udi Ægypten hellige Hög, men efter Dannelsen synes det snarere at være den Numidiske Höne. En Ibis, som man og kunde holde for at det var, er det ikke; thi dens Skikkelse nærmer sig en Storks. For at vise det tydeligen, er det tegnet saavel for fra som fra Siden.

Fra Konstens Side betragtet, kan dette ikke henföres til Ægyptens ældste Tider; thi den Afrikanske Charakter, der udmerker de förste Ægyptiske Billeder, er udi dette noget sammenblandet med den græske Smag. Ikke til en ældre Tid end den förste Ptolomæi kan dette altsaa henregnes, da et Glimt af de græske Skiönheder begyndte at bestraale Nilens Bredder; thi fra den Tid af have Ægypterne förft giort

Begyn-

Begyndelſe med at afvige noget lidet fra deres Forfædres Stivhed i Konſten; dog ikkun allene i enkelte Dele. I det Hele blev det Stive og Haarde dem arveligt, og under Arabernes Herredömme forfaldt de til et nyt Barbarie.

Da nu ſaaledes nogenlunde er gotgiort, at til dette bevingede Iſis-Billede iblant Alderdommens Levninger næſten ikke findes Mage; er det billigt at gióre Rede for den övrige anſtillede Underſögning. Paa den Iſiſke Tavle ([18]), ſom indbefatter den hele Ægyptiſke Gudelære, ſees tvende Fruentimmer-Figurer, der have Vinger, ſom rekke fra Hofterne indtil langt forud over Födderne. *Montfaucon* ([19]) troer det at være Præſtinder, og Grev *Caylus* ([20]) er af ſamme Mening, i hvorvel *Herodot* ([21]) ſiger, at ingen Qvinde maatte betiene præſteligt Embede i Ægypten, hvilket *Caylus* ([22]) udtyder ſaaledes, at derved allene bör forſtaaes Givte, men ei Ugivte, ſom dertil kunde have Adgang; mueligen kan og Skikken derudi ſiden *Herodots* Tid have forandret ſig. En Tegning af en med Vinger bedekket Iſis, tagen ud af et gammelt Manuſcript, anförer *Winkelmann* ([23]) ſom et Romerſk Arbeid, men Originalen dertil er ubekiendt. En anden ([24]) anſeer ſamme Figur at være klædt udi en af Fier ſammenſat Kiortel; derimod findes paa en Agat-Onyx af höieſte Alderdom en ſiddende Figur, omgiordet med Fier, ſom bedekke hendes Födder ([25]). I de Thebenſke Kongers Gravſteder ([26]) ſees paa Dekket malet en Figur med udſtrakte Vinger, der ſkiule dens hele Legeme indtil Födderne. Udi Auguſtiner-Kloſterets Bibliothek i Rom giemmes en Mumie ([27]), der regnes for at være 2 til 3000 Aar gammel, hvorpaa er malet *Iſis* Billede med udſtrakte Arme og Vinger, og paa en anden Mumie af höi Alder ([28]) kiendes ogſaa vingede Figurer. Man veed hvor ſtor Agt Ægypterne bare for de afdöde Legemer, og hvor ſtor Pragt og Bekoſtning der anvendtes paa deres Balſamering ([29]), og er det ſikkert, at de derpaa anbragte Foreſtillinger henhöre til deres Religions-Syſtem. Paa en Ægyptiſk Maſke ([30]), foreſtillende *Iſis*, findes iblant endeel andre Figurer, nogle med forover böiede Vinger, ſom og paa en Ægyptiſk Amulet udi Grev *Caylus's* Samling ([31]), hvilke ere meget overeensſtemmende med Cherubimerne udi Salomons Tempel og Propheternes Beſkrivelſe derover ([32]). Det er bekiendt, at Salomon byggede Thadmor ([33]), nu kaldet Palmyra; mueligen naar det var tilladt at grave og ſöge iblant Levningerne af denne Stad ([34]), at meget til Alderdommens Oplysning endnu maatte findes, endſkiönt Staden, ſiden Nebukadnezors förſte Ödeleggelſe, har været mange Forandringer underkaſtet. Paa Mynter, baade Sicilianſke ([35]) og Malteſiſke ([36]), forekommer *Iſis* ofte med Vinger; men paa den ſenere i Rom Aar 1709 fundne Iſiſke Marmor-Tavle ([37]) ſees ikke vingede Figurer. Vel findes paa endeel Abraxas vingede Afbildninger; men ſom det Slags henhöre til Ægypternes ſenere Tider, og den ſtörſte Deel deraf ere blotte fantaſtiſke Sammenſætninger af Gnoſtikkerne og Baſilidianerne, ſom meget ſvermede i det andet og tredie Aarhundrede, kan de ikke her komme i Betragtning.

I övrigt har Tiden levnet os mange Billeder og Handlinger af denne Gudinde. Capitoliet i Rom ([38]) giemmer endeel ypperlige Iſis-Billeder, hvoriblant nogle ere Romerſk-Arbeid fra Keiſer Hadrians Tider. Nogle af de ældſte deriblant af Granit og Baſalt, menes at være af dem, ſom *Saluſtius*, der i *Julii Cæſaris* Tid foreſtod Stadtholderſkabet over Numidien, lod bortföre fra Ægypten. Et vel bevaret Billede er i det Barbariniſke Pallads ([39]) og et andet i *Girolamo Lottari* Huus ([40]) af Romerſk Arbeid. Paa Medailler findes denne Gudinde i forſkiellige Handlinger. I ſtor Pragt, ſom Beherſkerinde over Havet, fremſtilles hun paa een af *Julian* Apoſtat ([41]) med ſit Siſtrum i Haanden, ſvævende paa Havets Bölger i en Triumph-Vogn, ſom bliver trukken af fire Spinxer, havende ved den ene Side Harpocrat med et Overflödigheds-Horn, og ved den anden Anubis. Paa en anden af Caracal ([42]) overleverer hun Keiſeren Kornax. Paa een af Domitian ([43]) ſees hun ſom Forſtanderinde for Söefarten. Som Moder for hele Naturen er hun og foreſtillet under *Fauſtinæ* Billede ([44]). En Mængde ſkaarne Stene og Mynter, med mere, bære nokſom Vidnesbyrd om denne Gudinde ([45]). Hendes feſtlige Optog, halv forhöiet Romerſk Arbeid, er tegnet af *Bartolo* ([46]). Blant de Herculanum fundne Malninger ſees en höitidelig Ofring ([47]) og hendes Hiſtorie, malet i Pompeja, beſkriver *Winkelmann* udförlig ([48]). Endnu anmerkes, at de i Herculanum fundne Malninger ([49]) ere overeensſtemmende med Figurerne paa den Iſiſke Tavle.

Den förſt anförte Iſiſke Tavle er et vigtigt Monument, i Henſeende til den Ægyptiſke Mythologie. Den förſte, ſom har aftegnet og bekiendtgiort den i Kobber, er *Æneas Vicus* af Parma. Stikket er udgivet i Venedig 1559, tilegnet Keiſer *Ferdinand I.* En anden Udgave er ligeledes udkommen i Venedig af *Giacomo Franco. Pignorius*, *Kircher*, *Montfaucon* og *Caylus* have forklaret den. *Georg Herwart de Hohemburg* har anbragt den udi et Verk, kaldet: *Theſaurus Hieroglyphicorum. Jablonſki* har og derover udgivet en ny Forklaring.

(1) *Strabo* Lib. XIV.

(2) *Diod.* Sic. Lib. I.

(3) *Plutarch.* de Iſide & Oſiride.

(4) Metamorph. Lib. XI.

(5) Norden Voyage d'Egypt Tom. II. Planche 136-144.
Pokok Deſc. of thee Eaſt Tom. I. p. 21 & 86.

(6) *Pauſanias* in Phocis cap. 31.

(7) *Nardini* Roma Antic. L. III. c. 9.

(8) *Montfaucon* Ant. expl. Tom. II. pl. 136.

(9) Relig. de Gaul. p. *Montf.* Tom. II. L. 4. c. 22.
J. P. d'Albenas Ant. de Nimes, à Lyon 1560. fol. pag. 178.

(10) *Chiflet.* Anaſtaſis Childerici.

(11) Memoires de l'Acad. des Inſcript. & belles Lettr. T. VII. Paris 8vo.

(12) *Arnkiel* Cimbr. Heyd. Rel. T. I. p. 80.
Ancherſens Hertedal p. 302.
Suhm om Odin p. 242.
Pontoppidans Danſke Atlas T. I. p. 75.

(13) *Kirch.* China illuſtr. P. III. c. 2.

(14) Ant. expl. Suppl. T. II. pl. 38. p. 143.

(15) *Herodot* L. II.

(16) *Plutarch* de Iſid. & Oſirid.

(17) *Strabo* L. XVII.

(18) *Pignori* Menſa Iſiaca.

Athan.

Athan. Kirch. Oedip. Aegypt. Rom. 1654. Tom. III. p. 79.

(19) Ant. expl. Tom. II. p. 336.

(20) Recueil d'Ant. Tom. VII. p. 57.

(21) Lib. II.

(22) Recueil d'Ant. Tom. VII. p. 58.

(23) Monum. Antichi inediti T. I. tav. 75. & T. II. p. 100 & 101.

(24) *Montf.* Ant. expl. Tom. II. p. 291.

(25) *Winkelmann* Defcript. de Pierres gravées du Bar. de *Stofch* p. 13. No. 50.

(26) *Pokok* Defc. of thee Eaft T. I. p. 99.

(27) *Montf.* ant. expl. Suppl. T. II. p. 135.

(28) *Caylus* T. V. pl. 8.

(29) Hift. de l'Acad. des Infcript. & belles Lettres, à Paris T. XXIII. p. 119.

(30) *Begeri* Thef. Brand. T. III. p. 402.

(31) Tom. II. pl. 9.

(32) Efaias 6. v. 2., Ezech. 1. v. 11. 23.

(33) 1 Kong. B. 19. v. 18., 2 Kronik. 8. v. 4.

(34) *Rob. Wood* Ruin de Palmyre. Lond. 1753.

(35) Parut & Auguft. Sicil. Numism. part. I. p. 839. & part. III. Tab. 139 & 140.

(36) *Motraye* Voyages Tom. I. p. 460. pl. 14 n. 13.

(37) *Ficoroni* Roma Antica. p. 80.

(38) Mufeum Capitol. Tom. III. Tab. 73. 76. ad 81.

(39) *Maffei* Raccolta di Statue Antiche e Moderne Tav. 95.

(40) Ibid. Tav. 143.

(41) Medaill. du Cab. de Mr. *Faucault*.

(42) *Angeloni* Hift. Auguft. p. 208.

(43) *Triftan* Comment. Hift. p. 260.

(44) *Triftan* Comm. Hift. pag. 524.

(45) Mufeum Florent. T. I. Tab. 55. 57. 58. *Begeri* Thefaur. Brand. T. I. p. 82. T. II. p. 626. 671. 741. T. III. p. 300. & feqq. Ejusdem Numism. Rom. Tab. 40. No. 23. *Mariette* Rec. de Pierres gravées T. II. p. 9. og flere andre.

(46) Admiranda Roman. Tab. 16.

(47) *Pitur.* Antich. d'Ercolano Tom. II. Tav. 59. 60.

(48) Gefchichte der Kunft Tom. I. Wien 1776. p. 577 & feqq.

(49) *Pitur.* Antich. d'Ercolano Tom. II. p. 263.

TAB. II.

No. 1.

Isis fiddende med fin Sön *Orus* (1) paa Skiödet. De Kiendetegn, fom udmerke den ældfte Ægyptifke Stil, fætte dette Billede höit op i Tiden. Rundladent Anfigt, lang-klövede Öine, huul Næfe, breed Mund og tykke Læber, fmal over Hofterne, ftærke Brylter og flade udfveifede Linier i Omridfet af det hele, er Charakteren udi Billederne af Konftens Tidsalder, förend *Cambyfes* erobrede Ægypten. Et dette ligt findes hos *Winkelmann* (2), og ligefaa et andet udi Grev *Caylus's* (3) Samling. Skiven imellem Hornene veed man fkal betyde Maanens Til- og Aftagelfe; Bladene, med hvilke hun er kronet, er en Art af Palmer, fom groe almindeligen i Egnen ved Damiate. Ofte findes hun og kroned med forfkiellige andre Arter af Planter. (4)

No. 2.

No. 2.

Iſis ligeſom foreſtaaende ſynes at ville give ſin Sön *Orus* Die. Dette Billede er ſtift og langſtrækkende, men kan ikke ſættes höiere op i Tiden, end efterat Ægypten kom under perſiſk og ſnarere under græſk Herredömme; endog efter den Tid bleve Gratierne dem ſtedſe ubekiendte Gudinder.

De ſmaae Prydelſer paa begge Figurer over Panden ere ſaa udſlitte, at de med Vished ikke kunne beſtemmes; det ene ſynes at kunne være et Lotus-Blomſt, det andet noget af den Numidiſke Höne.

(1) *Herodot* in Euterpe.
Diod. Sic. Lib. I.
(2) Monum. Antich. ined. Tom. I. Tav. 73. 74.
(3) Recueil d'Antiquit. Tom. I. planch. 4.
(4) *Pluche* Hiſtoire du Ciel. Tom. I. c. 1.

TAB. III.

No. 1.

Denne med ſin Sön *Orus* paa Skiödet ſiddende *Iſis* er af höi Alder og Profilet af den ældſte Stil. Hendes venſtre Arm er borte, og af *Orus* er ikkun et Stykke af Kroppen tilbage, derhos er og Opſatſen paa Hovedet afbrudt.

No. 2.

Bedre bevaret er dette, men ei af ſaa höi en Alder, ſom foreſtaaende. Den liden *Orus*, ſom Gudinden har paa Skiödet, er uden mindſte Skade, og hans ſædvanlige Haarlokke paa den höire Side, ſaavel ſom den övrige Pynt om Halſen, Armene og Benene, meget kiendelig. Næſten intet er fortæret af dette Billede, Opſatſen paa Hovedet allene undtagen.

No. 3.

Af ſamme Slags er denne mindre *Iſis*, tegnet fra for til.

Tab. IV. V.

Intet *Isis*-Billede er mig hidindtil bekiendt, hvorpaa den Numidiske Höne, der ligger paa Hovedet, er saa kiendelig, fuldstændig og udförlig at see som paa dette. Figuren, tegnet bag fra paa Tab. V., viser denne Fugls hele Dannelse. Oven paa dens Krone, som er sammensat af Strudsfiere, have uden al Tvivl *Isidis* sædvanlige Horn været anbragte. Med lige saa stor Omhue som Haarlokkerne ere lagte i Orden, med samme Flid er og det hele Hovedsmykke udarbeidet. Characteren i Ansigtet er aldeles ikke ægyptisk, men mere græsk. Paaklædningen bestaaer af tvende Kiortler, den underste er en fin Stola, af hvilken det oprullede Ærme tydeligen kiendes paa den venstre Arm, og derover har hun en Palla, hos Grækerne kaldet Peplos, sammenbunden om Overlivet og kastet over den höire Axel. Denne Palla er kantet med Fryndser, som sees kiendeligst paa Tab. V., hvilket ikke var Brug hos de ældste Ægypter.

Herodot (¹) anförer vel noget derom, at Ægypterne bare linnede Underklæder med Fryndser, som hængte omkring Benene, kaldet Kasiliris, men ei noget *Isis* Billede af den ældgamle Tidsalder er bekiendt, dermed at være udstafferet, og aldrig har Ægypterne giort slige Foldekast paa deres Billeder, som dette har. I den venstre Haand holder hun Levningen af noget, som er afbrudt. Den höire Arm har hun reent mistet.

I övrigt er dette Billede, som bestaaer af en Blanding af den græske og ægyptiske Stil i Konsten efter de Ptolemæers Tider, vel bevaret og et rart Stykke. Da det er ganske overeensstemmende med den Maade, Romerne i Keiser *Hadrians* Tider brugte til at afbilde denne Gudinde, nedsættes det allersikkerst til den Tid.

Winckelmann (²) anförer en Tegning, som findes i det Vaticanske Bibliothek, giort efter et Billede af Konstens ældste Stil hos Ægypterne, med den Numidiske Höne paa Hovedet; men da Originalen er liden, har han ladet det tegne i det större, desuden er det ei heller saa fuldstændigt som det nærværende.

(¹) Lib. II.

(²) Monum. Ant. Tom. I. Tav. 73. 74. Tom. II. p. 99.

TAB. VI.

OSIRIS.

„*Ubique oſtenditur ſimulacrum Oſiridis humana ſpecie, recto pene, ob vim gignendi & „ alendi. At amiculum flammeum, quo imagines ejus velantur, ſolem exprimit.*" ([1]) Dette Billede er ganſke overeensſtemmende med denne Auctor, og ſigter til *Oſiridis* Avlings- og Nærings-Kraft. Desuden er det og bekiendt, at Ægypterne dyrkede og paakaldte Solen og Maanen ſom de ſtörſte og ypperligſte Planeter, under Navn af *Oſiris* og *Iſis* ([2]). Antaget for Solens Billede, kan den Svöbe, han ſtötter imod den höire Axel, tilkiendegive, at han dermed vilde opmuntre Heſtene til at löbe haſtigere. ([3]). Globus og Fierſmykket paa Hovedet er denne Guds ſædvanlige Merke, ſom og den under Hagen til Prydelſe ſynlige Plante, Perſia. Et Billede ſom dette findes udi Grev *Caylus's* Samling ([4]). Merkelig er og den Handling med *Oſiridis* Dyrkelſe paa en Vaſe ſammeſteds ([5]). Om Fölgerne af denne Dyrkelſe udlader Propheten ([6]) ſig i en Klage over Samaria's og Jeruſalems ſtore Afguderie. Foruden Billedet i ſig ſelv er, for at give en tydelig Udſigt af Opſatſen paa Hovedet, Overdelen af ſamme udfört i Profil.

([1]) *Plutarch.* de Iſid. & Oſir. c. 60.
([2]) *Diod. Sic.* Lib. I.
([3]) *Plüche* Hiſt. du Ciel Tom. I. c. 2.
([4]) Recueil d' Ant. Tom. VI. Pl. 2.
([5]) Tom. VI. Pl. 15.
([6]) Ezechiel Cap. 23.

TAB. VII.

No. 1.

Diſſe ſom Mumier indſvöbte Billeder henlagde Ægypterne ofte i Gravſtederne hos de Afdöde. Nogle deraf foreſtille *Iſis*, andre *Oſiris*. Dette ſynes at være et *Oſiridis* Billede, dog af den ſenere Tidsalder. Det er tegnet fra to Sider, for at viſe de Hieroglyphiſke Tegn, ſom derpaa findes. Man veed, at Hieroglypherne ere af forſkiellige Slags, og beſtaae deels af Bogſtaver, deels af Billeder. Diſſe ligne nogenledes de Tegn, med hvilke Planeter, Dage, Uger o. ſ. v. ſædvanligen betegnes.

No. 2.

No. 2.

Af famme Slags fom næftforegaaende er dette indfvöbte *Ifis* Billede.

No. 3.

SERAPIS.

Denne Guds Dyrkelfe fkal förft ved den förfte Ptolemæi Tid være indfört i Ægypten (1). Dette er og troligt, efterdi *Herodot* (2), fom ellers vidtlöftigen taler om den Ægyptifke Religion, ingenfteds nævner *Serapis;* og han ei heller findes afbildet paa de ældfte Ægyptifke Mindesmerker eller den Ififke Tavle. Denne Gud fkal have været i ftörfte Anfeelfe og dyrket i Keifer *Antonins* Tid. Dette Billede er, fom han fædvanligen foreftilles (3), indhyllet fra Hovedet indtil Födderne, og omviklet med en Slange. Mythologifterne hentyde Omviklingen paa Solens Omlöb. Hovedet er omgivet med Straaler, og oven paa fees noget af det ham tilegnede Modium (4). Undertiden tages *Serapis,* Jupiter og Pluto for en og den famme, vel og for Æfculapius. Paa græfke Mynter findes det ofte. *Ælian* anförer adfkilligt til Beviis, at *Serapis* har helbredet Syge. Mange Tegn til, at Löfter (*Vota*) ere denne Gud helligede, opvifer Alderdommen. Her er han tegnet fra to Sider, for at vife Slangens hele Omvikling.

(1) *Macrob.* Saturn. Lib. I. c. 7. p. 179. *Clem. Alexandr.*

(2) Lib. II.

(3) *Montfauc.* ant. expl. Suppl. Tom. II. Pl. 42.

(4) Dette Maal holdt noget over ½ Skieppe.

Tab. VIII.

No. 1.

HARPOCRATES.

Denne Taushedens Gud, Broder til *Orus*, fees i en ftilleftaaende bydende Stilling, med det venftre Been fat forud, hvilket tydeligft kan fees af Tegningen i Profil. Han holder Fingeren for Munden, og vifer dermed, hvor vigtigt det er at være taus, naar behöves. Hans Billede ftod paa adfkillige Steder ved Indgangen af mange Templer, for derved at tilkiendegive en ftiltiende Lydighed mod Guderne og Helligdommen. Dette Billede er ganfke ubefkadiget, vel bevaret og tillige af en vakker ung Proportion.

I mange Samlinger findes *Harpocrates*, men ikke ofte fom denne med et Slags Hue paa, lig en Mitra. Den Pynt, der fees paa Huen, mener Grev *Caylus* at være den Frugt Colocafia ([1]). Om den Zirat, fom ved den höire Side hænger ud igiennem Huen, gives forfkiellige Meninger. Det troligfte er, at det maae være en indflettet Haarlok. Det er bekiendt, at *Ofiris*, *Orus*, *Harpocrates* og Solen i det Ægyptifke Religions-Syftem var en og den famme ([2]). *Macrob* ([3]) beretter: "at naar Ægyp-" terne helligede Solen et Billede, foreftillede de det med raged Hoved, undtagen paa " den höire Side, hvor noget af Haaret blev tilfyne. Den tilbageblevne Deel af Haa-" ret fkulde betyde, at Solen paa en og den famme Tid aldrig kunde være fynlig " over hele Jordkloden. De affkaarne Haar, hvoraf ikkun Rödderne bleve tilbage, " betegnede, at dette Dagens Lys, efterat have forladt vor Horizont, havde Magt " igien at fremkomme." Nok er det, at *Macrob* herved beftyrker Meningen, at den ved *Harpocrats* Hoved hængende Zirat maae være en fammenflettet Haarlok. En *Harpocrates* med raged Hoved og nedhængende Haarlokke paa den höire Side findes i den Stofchifke Samling ([4]). Efter en almindelig Overtroe anfaae Ægypterne det for noget helligt, at have Hovedet paa den ene Side fkaldet, og paa den anden begroet med Haar ([5]).

No. 2.

Denne paa en Lotus ([6] *) fiddende *Harpocrates* ([7]) er af det Slags Billeder, der have været heftede fom en Knap paa et Haandgreb eller og paa Enden af det Slags Stokke eller Sceptere, Ægypterne brugte at bære i Hænderne i deres hellige Optoge, fom fees paa den Ififke Tavle og andre Mindesmerker. Han holder i den venftre Arm et Frugthorn. Æmnet er Ægyptifk, men Arbeidet Hetrurifk. Grækerne have og foreftillet *Harpocrates* fom et Barn ([8]).

No. 3.

Den Stilling og Ligevægt, hvori dette Billede ftaaer, nærmer fig meget den Ægyptifke Maade. Man troer derfor at kunne fætte det i denne Klaffe, endfkiönt det ligner noget det Hetrurifke Arbeid. Det er i övrigt faa ftærkt fortæret af Spanfkgrönt, at de fine Dele ere ukiendelige. Formodentlig har denne Figur havt noget at bære i Hænderne, fom fkulde bruges enten i et Optog eller og en Opvartning ved en Ofring.

No. 4.

En ligedannet Vanfkabning, fom denne, findes hos *Anaftafius Kircherus* ([9]) og i Grev *Caylus's* Samling ([10]). Begge ere af den Mening, at det har været brugt til

at

at bæres om Halſen ſom en Amulet, eller og til at ophænges i et Tempel, ſom et *Ex-Voto.* De ſlutte det af et lidet Hul, ſom diſſe Billeder have oven i Hovedet, hvilket i övrigt er ganſke glat. Denne vor Dværg eller Kröbling er derimod ſærdeles merkelig ved en Fröe, ſom ligger paa Hovedet, og, naar man ikke nöie gav Agt, i en Haſt kunde anſees for en Scarabee eller Skarnbaſſe. Imidlertid lader den egentlige Henſigt med dette Billede ſig ikke med Viſhed beſtemme. De Lærde anſee det for en Ægyptiſk Under- eller Halv-Gud, dog uden at kunne angive Navnet.

No. 5.

Jeg tvivler næſten om denne lemlæſtede Figur er Ægyptiſk Arbeid. Den foranſtaaende har foranlediget mig til at före den herhid. Henregnes kan den maaſkee iblant Trodſet af et Bacchanaliſk Optog, eller og være en af de Dværge, ſom vare meget almindelige hos Romerne, iſær i Keiſernes Tider, hvorom *Seneca*, *Quinctilian*, *Herodian*, *Sveton* og flere tale paa adſkillige Steder. I Ægypten og Syrien i Særdeleshed bleve ſaadanne Dværge opdragne, ja man veed, at det gik ſaa vidt dermed, at de endog betiente ſig af Maſkiner for at tvinge Naturen i ſin Vext og giöre Börn til Dværge ([11]). Romerne brugte og ſaadanne latterlige Perſoner i deres offentlige Lege, ſom egentligen ſkeete, for at viſe det Modſatte af de velſkabte *Athleter.* Imidlertid bör af Alderdommens Levninger intet forkomme, ſom i Tiden maaſkee kan blive bedre oplyſt. Det ene Minde hielper til at forklare det andet.

(1) Recueil d'Ant. Tom. IV. Pl. 6.

(2) *Cuper* Lib. in Harpocr. pag. 32.

(3) Saturn. Lib. I. C. 21.

(4) *Winckelmann* Mon. inediti Tom. I. Tav. 77. Tom. II. pag. 101. *Winckelmann* Deſcript. de pierres gravées du Bar. de *Stoſch* pag. 20. Num. 81.

(5) *Herod.* L. II.

(6) En Afbildning af denne Plante findes i *Plüches* Hiſtoire du Ciel Tom. I. pag. 78.

(*) Denne Frugt kaldes hos *Dapper*, i hans Beſchreibung des Africæ pag. 74, Rundkraut, men af andre den Ægyptiſke Lillie, og ſkal have en Smag ſom Dadler.

(7) *Herod.* L. IV.

(8) *Caylus* Recueil d'Ant. Tom. I. Pl. 45.

(9) Oedipus Ægyptiacus Tom. III. pag. 522.

(10) Recueil d'Ant. Tom. I. Pl. 5.

(11) *Longin* Traité du ſublime, à Geneve 1612. Sect. 39. p. 151.

Tab. IX.

No. 1.

EN ÆGYPTISK PRÆSTINDE.

Stil, Charakter, Contour og Arbeidsmaaden i dette Billede, er af en temmelig höi Alder, og det er tillige rart, fordi det har den tohankede Vafe paa Hovedet. Et Ægyptifk Præfte-Billede, fundet paa Öen Cypern, fees næften med famme Slags Opfats paa Hovedet ([1]). I övrigt er denne Finding Oldkiendere vigtig.

No. 2.

EN ÆGYPTISK PRÆST.

Ikke af fenere Tidsalder er Arbeidet paa dette Billede. Oldkiendere ere ikke enige med hinanden, om denne Art af Billeder fkal være *Ofiris* eller en af hans Præfter. Med Svöben i Haanden findes der ofte faa vel af det ene fom af det andet Slags. *Herodot* figer ([2]) "imedens Slagtofferet brændte, pidfkede Præfterne fig." De mange Forandringer af Opfatfer eller Prydelfer paa Hovederne, bemerke uden Tvivl deres forfkiellige Rang og Værdighed, eller og til hvilken Gudsdyrkelfe de vare beftemte. I den venftre Haand holder denne en Spaamands Kiep. I Papremis ftode endeel af Præfterne omkring Gudens Billede, og en anden Deel ved Indgangen til Templet med Træ Köller i Haanden, for at forfvare dette Billede, naar det fkulde forflyttes til et andet Kapel ([3]).

([1]) *Caylus* Recueil d'Ant. Tom. VI. pl. 17.
([2]) L. II.
([3]) *Herod.* L. II.

Tab. X.

No. 1.

Et Billede, meget overeensftemmende med dette, findes udi Grev *Caylus's* Samling ([1]). Det foreftiller ligeledes et Fruentimmer i en tilbedende Stilling; men Bevægelfen med den venftre Arm paa vor er forfkiellig, faafom det oplöfter Armen med en ærefuld Mine, og i en hellig Fölelfe fynes at anraabe Solens Lys ([2]). Den hos Grev *Caylus* holder den venftre Haands Fingre paa Hovedet.

I en Haſt kunde man antage dette for en Ægyptiſk Præſt; men da man veed, at diſſe beſtandigen maatte rage deres Hoveder og hele Legemer ([3]); og derhos ikkun bare en linned Kiortel og Skoe af den Plante Papyrus; thi andre Klæder og Skoe maatte de ikke bruge; ſaa kan det ei forholde ſig ſaa, men ſnarere være et Fruentimmer; hvilket og vil blive klart af det efterfölgende. Paa alle Ægyptiſke Mindesmerker ſees Fruentimmeret ſtedſe med et Slags Skiörter af tynd finfoldet ſtribet Töi, der rekker lige ned til Födderne, ligeſom paa denne Figur, hvorimod Mændenes Skierffer rakte neppe til Knæene. Tilmed ſees og temmelig tydeligen, at Charākteren i den hele Figur udmerker en aldrende Qvinde. Ellers har denne Figur Haaret ombundet med et Baand, ſom dog er ſtridigt med *Herodots* Beretning og de ældſte Mindesmerker. I övrigt er det viſt, at Foreſtillingen i dette Billede henhörer til deres Gudsdyrkelſe; thi andre Handlinger end diſſe og ſaadanne, ſom ſkeete til deres Regenteres Erindring, afbildede Ægypterne ikke. Om Halſen hænger det hos dem ſaa ofte brugelige Tau. At hun har ladet den venſtre Haand falde ned imod Knæet, var ogſaa et Ærbödigheds-Tegn hos Ægypterne ([4]). I dette Billede er desuden megen Udtryk og Handling. Soklen, hvorpaa det ſidder, er ſtöbt med Figuren.

No. 2.

Blant Oldkienderne er Grev *Caylus* af den Mening, at dette ſkal foreſtille *Orus* ([5]), en Sön af *Oſiris* og *Iſis*; men det Slags Hue, han har paa Hovedet, giver mig Anledning at ſætte det blant Præſterne, iſær da det ſtemmer meget overeens med andre af den Art paa Mindesmerkerne.

No. 3.

Enhver Gud hos Ægypterne havde ſine egne Præſter, hvoraf een var den ypperſte ([6]). Deres Mindesmerker viſe deraf mange Billeder med adſkillige forānderlige Opſatſer paa Hovederne, hvorhos og ſtedſe er ſynligt, at de ere ragede. Hvad Slags Præſt dette lidet Billede ſkal foreſtille, lader ſig ikke tilforladeligen beſtemme.

I Grev *Caylus's* Samling ([7]) findes et næſten dette ligt, hvilket indſluttes i et lidet Tabernakel eller Alterſkab, der bæres af en anden Figur, ſom er paſſende med *Herodots* Beretning ([8]), naar han taler om Skikkene ved Gudernes Tieneſte i Papremis, at de i ſaadanne ſmaa Alterſkabe bare deres Guder fra et Tempel til et andet.

Men ſom dette lidet Billede ikke er af Ægypternes ældſte Tiders Arbeid, kan det og være en Blanding ſaavel af Ægyptiſk ſom Perſiſk Brug. I Övre-Ægypten ved Ruinerne af Staden Babain ([9]) findes i en Klippe ([10]) indhugget, i halv forhöiet Arbeid,

en

en Ofring til Solen, hvorpaa fees Præfter med tilfpidfede Huer. Vift er det, at Perferne i lang Tid dyrkede allene Solen og havde Affkye for Billeder, ligefom de og ikke heller havde eller brugte Templer; men da de Perfifke og Ægytifke Skikke blandede fig med hinanden, bleve Billeder dem hellige.

Bekiendt er det, at den i Ægypten ærede Tyr Apis efter viffe Aars Forlöb blev druknet, famt at en anden igien maatte föges, og at det Slags Præfter, fom indviede den ny, bare Diademer eller en Art af Petafe paa Hovedet. Det enefte fom dette Billede fynes at kunne have været brugt til, er, at det, ligefom hint hos *Caylus*, har ftaaet i et Alterfkab, for at ombæres til fin Tid, hvilket og beftyrkes derved, at Pladen og Klodfen, hvorpaa Figuren ftaaer og ftötter fig, er med famme af een Stöbning. Imidlertid er Stilen og Arbeidsmaaden af fenere Tid.

No. 4.

Naar Solens Feft blev helligholdt i Ægypten, tillagtes den en Stav, fom et Middel at ftötte fig ved i dens Aftagelfe. Dette beretter *Plutarc* i hans Skrift *de Ifide & Ofiride*, med diffe Ord: "*Vigefima fecunda die menfis Phaephi poft æquinoctium autumale feftum diem celebrant, tum folis baculos natos dicentes, quo innuunt, veluti fulcro & roboratione Solem jam indigere, qui inclinatus cum jam a nobis per obliquum ferri incipit, & caloris & luminis aliquam fit paffus diminutionem,*" og deraf er det da klart, at dette Billede maae være een af *Ofiridis* Præfter, fom med begge Hænderne ftötter fig paa en Stok. Oven paa Stokken er et Fuglehoved. Man veed hvor hellig Högen og flere Fugle vare agtede i Ægypten.

(1) Tom. VI. pl. 7.
(2) *Diod. Sic.* Lib. I.
(3) *Herodot* L. II.
(4) Ejusdem L. ibid.
(5) Recueil d'Ant. Tom. IV. p. 12. pl. 4.
(6) *Herod.* L. II.
(7) Tom. VI. p. 36. pl. 13.
(8) Lib. II.
(9) Denne Stad har efter et Kort af Mr *d'Anville* over Ægypten, udkommet 176[illegible], ligget paa 28 Grader 5 Minuter Norder Brede.
(10) *Montf.* Supplem. Tom. II. p. 173. Planche I. après la pl. 51.

Tab. XI.

No. 1.

APIS.

En Tyr, ſom blev dyrket over hele Ægypten, og havde ſit Opholdsſted i det for den oprettede prægtige Tempel i Memphis. Af de Merker, Apis ſkulde have, ſees adſkillige paa denne Figur. Endeel af de gamle Skribentere, deriblant *Herodot*, *Diodor*, *Strabo*, *Pomponius Mela*, *Plinius*, *Lucian* og flere ſtemme ikke ganſke overeens i diſſe Kiendemerkers Beſkrivelſe.

I lang Tid var denne Apis ikke et ved Konſten dannet Afguds-Billede, men en virkelig levende Tyr, der med ſtor Omhu blev underholdt, pleiet og dyrket. Denne er, i Henſeende til Konſten, vel udfört, vel ſammenſat, ſamt Knoklerne og Maſklerne rigtigen og nöiagtigen udtrykte. Han ſtaaer derhos modigen med hans ſædvanlige Skive indſluttet mellem Hornene, hvilket ſidſte af en ſærdeles Tegning af Hovedet fra for til nærmere kan ſees.

Af alle Ægyptiſke Mindesmerker og Billeder ſees, at Dyrenes Anatomie bedre har været kiendt af Ægypterne, end Menneſkenes. Om Menneſkets Anatomie havde de næſten ingen Kundſkab. Deres Indſigt ſtrakte ſig ikkun til Legemets udvendige Dele. Den Ærbödighed og Agt, de bare for de Afdödes Legemer, tillod dem ikke paa nogen Maade at giöre ringeſte Forſög i Anatomien. Endog den Perſon, ſom giorde det fornödne Snit paa Legemet til dets Balſamering (¹), maatte haſtigen undflye, for at redde ſig fra den Afdödes Venner og Paarörende, ſom forfulgte ham med Stene og Skieldsord.

Lægekonſten var og ſaaledes hos dem fordeelt, at enhver Sygdom havde ſin egen Læge. Nogle vare for Öinene, nogle for Hovedet, andre for Tænderne, andre for Maven og andre indvendige Sygdomme (²).

Da *Darius* ved at ſtige af Heſten dreiede ſin Fod af Leed, vilde han lade den bringe i Stand ved de Ægyptiſke Læger; men dette forvoldte ham mere Skade end Gavn (³). Han maatte lade ſig helbrede ved græſke Hielpemidler. De Ægyptiſke Lægers Liv ſtod imidlertid i Fare for Kongens Vrede.

No. 2.

Ligefom Apis var dyrket over hele Ægypten, faa var og en anden Tyr *Mnevis* ifær dyrket i Heliopolis. Af dette Slags troer jeg denne at være. Den Agt, man i det öftlige Indien endnu til denne Dag vifer dette Creatur, er enhver bekiendt.

(1) *Diod. Sic.* Lib. I.
(2) *Herod.* Lib. II.
(3) *Herod.* Lib. III.

Tab. XII.

No. 1.

Et faadant Billede, nogen Forfkiel paa Fodftykket undtagen, eiede Grev *Caylus* i hans Samling (1). Han forklarer fig derover faaledes: *"La fingularité de ce petit " bronze le rend précieux. C'eft un finge repréfenté à mi corps, & fortant d'une plante " dont la tige forme une gaîne. Son maintien grave & férieux feroit naître l'idée d'un " badinage malin, fi l'on pouvoit foupçonner les Egyptiens d'en avoir jamais fait, furtout " en matiere de culte. La forme du capot dont il eft habillé, & dont la tête eft recou- " verte, fe trouve fur d'autres monumens du même pays. La gaîne qui porte cette figure " eft terminée par une pate d'oifeau qui me paroît moderne, & ajoûtée pour rendre le " morceau plus ftable, n'imaginant pas que celui qui a fait joindre ce pied à la gaîne ait " eû deffein de rendre la figure plus recommendable. S'il a voulu le faire paffer pour un " attribut de la figure, & augmenter la curiofité de ceux qui le verroient, il devoit le " mieux exécuter, c'eft-à-dire, le traiter dans le goût des Egyptiens. Comment ce fauf- " faire, fi c'en eft un, n'a-t-il pas penfé que cette addition étoit contre l'ufage de ces peu- " ples, qui n'ont jamais fait pofer leurs figures fur un pareil pied? & vraifemblablement " celle-ci, avant que d'être altérée, n'en avoit point; elle étoit deftinée pour être placée à " l'extrémité de quelque bâton, & portée à la main dans les proceffions."* At dömme efter Kobberftikket, hvilket maae være tilforladeligt, da det er giort under Forfatterens Tilfyn, har Greven fuldkommen ret, at det langagtig kantede Fodftykke (*la gaine*) fom for neden endes med en giennembrudt Fuglekloe, fynes at være en ny Tilfætning af en i den Ægyptifke Smag ukyndig Konftner. Derimod er dette vort Billede, med fit Fodftykke, af en og famme Metalart, der foreftiller et naturligt Fuglebeen, ftaaende med Kloen paa et Stykke Jord eller en Flade, og havende en fikker Stand,

fom

ſom Ægypterne fornemmeligen iagttoge. Tegningen viſer det fra to Sider. Sikkert er dette uden ringeſte Tilſætning, og derfor ſaa meget mere rart.

En Art af Aber, ſiger *Plutarc*, kaldet *Cynocephales*, hvilke ofte forvexles med Anubis hos Grækerne, og kaldes *Hermanubis*, var i ſtor Agt i Ægypten. En ſaadan Art af Cynocephaler findes i den Brandenborgſke Samling af ſort Marmor ([2]).

No. 2.

Jo ſtörre Mörket er i mange Dele af den Ægyptiſke Mythologie, deſto ſtörre er Fornöielſen, deri at giöre nye Opdagelſer. Denne liden Grouppe af tvende paa hinanden ſiddende Fröer, troer jeg at være den förſte af det Slags, ſom hidindtil er bekiendt.

Fröen, der ſidder oven paa den anden, er i en Himmelen anraabende Stilling, og kiendes tydeligſt i Tegningen, der viſer den fra to Sider.

De Plager, der overgik Ægypten i *Pharaos* Tid, blant andre af Fröer ([3]), maae have giort ſtort Indtryk, og Befrielſen derfra bleven dem i hellig Erindring. Paa endeel af de ældſte Mindesmerker, og paa den Iſiſke Tavle, ſees Fröer ſiddende paa Forhöininger ſom et Slags Altere. Fröer ere og malede paa en Mumie af höi Alder ([4]), og ſynes at nyde guddommelig Dyrkelſe. Paa Hænder af Metal (*manus votivæ*), helligede Serapis ([5]), ſees iblant andre Dyr Fröer anbragte, og paa andre deslige i Herculanum fundne Hænder ligeſaa ([6]).

Ægypterne tillegges med rette megen Overtroe, dog ere Fölgerne deraf ikke at finde i deres Dyrkelſe ſelv; thi de dyrkede Dyrene ei ſom Guder, men allene ſom ſymboliſke Egenſkaber, de tillagte deres Guder. *Herodot* og *Diodor* ([7]) ſige: "Ægypterne ofrede deres Lövter til hellige Dyr, i det de rettede deres Bönner til de Guder, ſom diſſe Dyr vare helligede." *Herodot* legger til: og deres Offer var en vis "Pengeſum, hvilken de gave til diſſe Dyrs Underholdning." Nogle Dyr vare agtede for den Nytte de forvoldte, ſaaſom Ibis eller Storken, fordi den renſer Landet fra allehaande Utöi.

Med ſtor Agt lode de endog Dyr balſamere. Udi *Faucolts* Kabinet har været giemt en balſameret Abe, i hvis ene Fod er funden en Mynt.

En Iſis, der træder med Foden paa en Fröe, funden i Tivoli, er merkelig ([8])

No. 3.

No. 3.

Blant de forſkiellige Arter af Aber, ſom Ægypterne agtede, var og et Slags, kaldet Cerapitek. *Ælian* (⁹) fortæller, at i Ptolemæernes Tider lærte man Aberne at dandſe, ſpille paa Flöite, og andre Behændigheder. Jeg troer derfor, at dette Stykke af en Abe med rette kan henföres til denne Klaſſe.

(¹) Recueil d'Ant. Tom. I. p. 50. pl. 16.
(²) *Begeri* Theſaur. Brand. Tom. III. p. 307.
(³) 2 Moſ. B. 8 c. 6 v.
(⁴) *Caylus* Rec. d'Ant. Tom. V. p. 21. pl. 8.
(⁵) *Cauſ* Muſ. Roman. Sect. V. Tab. 12 & 14.
(⁶) Bronzi di Ercol. Tom. I. pag. 37. Præfac.
(⁷) *Herod.* Lib. II. *Diod. Sicul.* Lib. I.
(⁸) *Maff.* Raccolt. di Stat. antiche e moderne tav. 149.
(⁹) De Natura Animalium Lib. XVII.

Tab. XIII.

CANOPUS.

Denne Urne foreſtiller *Canopus*, Vandets og iſær Nilens Gud. Han ſkal have været Skibs-Hövedsmand paa Oſiridis Flaade i Toget til Indien, og er ſiden ſat iblant Gudernes Tal. Derom fortæller *Rufin* (¹) "at Caldæerne, der dyrkede Ilden ſom en Gud, " droge om i alle Lande, for at forſöge dens Magt over alle andre Afguds-Billeder, " paa det at al Verden ſkulde blive overbeviiſt om, at deres Gud var den ſande. De " Ægyptiſke Præſter udtænkte et liſtigt Paafund: de toge en Krukke af brændt Leer " med ſmaa Huller i Bunden, ſom de brugte til at igiennemſigte Nilens rörte Vand " med, tilſtoppede Hullerne med Vox, overmalte den med Farver, fyldte den med " Vand, ſatte et af deres Guders Hoved paa Laaget og fremförte den ſom en Gud. " Ilden blev tændt om denne Krukke, Voxet ſmeltede, Vandet löb uformerkt igien- " nem Hullerne og ſlukkede Ilden: Ved denne Liſt vandt *Canopus* Seier over Cal- " dæernes Gud." Diſſe Canoper findes i mange Samlinger, og ere desuden anbragte paa ſkaarne Stene og Medailler, baade med Menneſkers og Dyrs Hoveder, ofte ogſaa prydede med Forandringer af Sindbilleder og Hieroglypher, ſom giver Anledning til mange Udtydninger. Den Stad Canobus, ved et af Nilens Udlöb, ſkal have ſit Navn deraf (²).

Denne Urne har Capitaine *Norden* bragt med ſig fra Ægypten. Den er af en guulagtig Steenart, der efter denne Reiſendes Sigende ſkal være lig den Thebaiſke

Steen,

Steen, ſom er brugt i de gamle Bygninger, og findes i Övre-Ægypten. En Tegning deraf ſees i hans Ægyptiſke Reiſe, dog i et mindre Maal end Originalen (³).

(¹) Lib. II. de Hiſt. Eccleſ. c. 26.
(²) *Strabo* Lib. XVII. *Tacit.* Annal. Lib. II. c. 61.
(³) Voyage d'Egypte & de Nubie. Copenh. 1755. Tom. I. pl. LV.

Tab. XIV.

No. 1.

Ofte findes *Oſiris* og *Iſis* ſom Præſter og Præſtinder foreſtillede med Maſker af adſkillige Dyrs Skikkelſer over Hovedet eller for Anſigtet. De ældſte Mindesmærker og den Iſiſke Tavle viſe endeel Exempler derpaa: Dette Billede troer jeg foreſtiller *Iſis* med et Kattehoved. I Bubaſt var Katten i en hellig Agt (¹), og derfor kan det være troligt, at ſamme kan hidregnes fra denne Stad. Maanens Skive paa Hovedet beſtyrker mig i min Mening, at det maae være en Iſis. Charakter og Arbeide ſætter det höit op i Tiden.

No. 2.

Foruden at dette Slags Billeder vare brugelige til at henlegges ved de Afdöde, eiede endog næſten enhver fattig Ægypter, ſom ikke havde Formue til noget bedre, et ſaadant lidet Billede ſom en Huus-Gud. Dette er af brændt Leer, overtrukket med en grönlig Glaſur, og maae paa den Tid have været i ringe Priis, paa det enhver kunde anſkaffe ſig ſlige ſmaa Huus-Guder.

No. 3.

Dette lidet Billede har uden Tvivl været brugt til at bæres om Halſen, ſom en Amulet, og er af en Porcelain-Maſſa, overtrukket med en Glaſur. Jeg tvivler om, at det er Ægyptiſk. Grækerne, Romerne og endeel orientalſke Folk bare ſaadanne Amuleter om Halſen, ſom foreſtillede adſkillige Ting. De ere giorte af forſkiellige Materier. Heller vil jeg troe, at dette er en Indianſk Figur af ſenere Tider. Den ſpidſe Hue ſynes og at viſe, at den tilhörer et andet Folkeſlag.

No. 4.

Efter al Formodning er dette Stykke en Levning af en Indiansk Katapogon eller skiegget Bacchus, som *Diodorus Siculus* melder om ([1]). Hans Pynt paa Hovedet er afbrudt, ligesom det halve af Benene. Dette er af brændt Leer, og kan maaskee have været en Amulet til fattig Mands Brug.

No. 5.

Dette udstraktliggende Fruentimmer-Billede er af grön Basalt plumpt og eenfoldigt udarbeidet. Næsen og Öinene ere ikkun med lige enkelte Snit bemerkede, og Födderne næsten som Klodser. Opfindelsen og Compositionen er i övrigt artig og ikke uliig den Ægyptiske Maade. Hovedtöiet er en Efterligning af en Sphinx. Armene og det hun omfavner afbrudt, og derover dets Bestemmelse uvis. Det kan muéligen have været et Haandgreb paa en Vase, Patera eller andet Kar, hvoraf adskilligt findes hos de gamle; og af den Aarsag föies det her til Slutningen af den Ægyptiske Samling.

No. 6.

Denne siddende Cupido er noget nær hetrurisk Arbeid, og giör jeg mig derfor ingen Betænkning at sætte den her med i Folgen af det Ægyptiske. Spögende med en Vindrue-Classe findes han ofte ([3]), men sieldnere med en Fisk tillige, som denne har.

No. 7.

En Blanding af den hetruriske og gamle galliske Dragt og Rustning udmerker denne hetruriske Krigsmand, som uden Tvivl er udarbeidet efterat Galliernes Toge vare skeete til Italien ([4]). Hvad han har holdt i Hænderne maae giettes. Arbeidet er eenfoldigt og uden ringeste Konst, men i hvor slet det end er giort, saa giver det alligevel Oplysning om Dragten i den Tidsalder.

([1]) *Herod.* Lib. II.
([2]) Lib. III.
([3]) *Beger.* Thes. Brand. Tom. III. p. 274.
([4]) *Tit. Liv.* Lib. V.

Ro-

ROMERSKE.

TAB. XV.

No. 1.

APOLLO.

Langt fra er det, at dette lidet Billede i ringeſte Maade kan ſættes ved Siden af den Vaticanſke Apollo; dog ſynes det, at Auctor til denne haver villet efterabe ſamme og foreſtille Apollo, da han havde nedlagt Python.

Foranlediget af det anförte, ſvinger jeg mig i dette Öieblik i Tankerne til Belvederen i Rom, og man tillade, at jeg henviſer til *Winckelmans* Beſkrivelſe over bemeldte Apollo ([1]).

No. 2.

Dette Stykke af en *Hercules* ſynes i den venſtre Haand at holde de Heſperiſke Æbler. I övrigt er det et meget ſlet Stykke.

No. 3.

MERCURIUS.

Han ſiges gemeenligen at ſkulle foreſtilles ung og uden Skieg; men Alderdommens Levninger opdage Tid efter anden mere og mere til Oplysning. Af det Slags er dette lidet *ſkieggede Mercurii*-Billede. Et ſaadant findes paa et Mindesmerke hos *Montfaucon* ([2]), paa et Alter af Hetruriſk Arbeide i Capitoliet ([3]), ſamt flere Steder.

Saaledes tillegges og Jupiter og Hercules ſtedſe et ſtort Skieg; dog fandtes hos Ægienſerne baade Jupiters og Hercules Billeder unge og uden Skieg, begge forferdigede af *Agelades* fra Argos ([4]).

No. 4.

No. 4.

FAUNUS.

En næſten ſom denne findes i Grev *Caylus's* Samling (¹), og anmeldes der, at være en Copie af en grækſk Figur, ſom bærer en Vaſe. Uden at miskiende denne ſtore Oldkienders Kundſkab og Indſigt i Alderdommen, troer jeg at have nogen Ret til at anföre vor i denne Claſſe, og at kalde den en *Faunus*, *der bærer en Vaſe*. Meget overeensſtemmende Charakter og Handling har den med andre Fauner.

En Digter, der i en höi Tone beſynger Konſten (⁶), beſkriver Faunerne ſaaledes: "*Leurs muſcles paroiſſent peu diſtincts les uns des autres; ils ont la tête groſſe,* " *le col court, les épaules hautes, l'eſtomac petit, les cuiſſes & les genoux gros, les* " *pieds épais. Et c'eſt ainſi que l'Artiſte Grec, en ne faiſant qu'effleurer toutes ces* " *particularités, a caractériſé le jeune Faune.*"

Desuagtet findes de at være af en ædel Dannelſe og ſkiön Proportion. Af de Statuer, jeg har ſeet og kiender, vil jeg her anföre nogle: Om tvende i Capitoliet (⁷) ſkulde man næſten troe, at Gratierne ſelv havde havt Deel i at före Meiſelen. Af ſkiön Skabning ſees en i Villa Borgheſe (⁸), og ligeſaa en ung flygtig Faunus i den Herculanſke Samling (⁹), der hverken har tykke Knæer eller Födder. En ſmuk, ung og ſmekker Faunus omfavner Bacchus i Galleriet i Florens (¹⁰). I det Juſtinianſke Gallerie i Rom ſees en Faunus, der hverken har ſtort Hoved eller kort Hals (¹¹), men tvertimod er af en ung, vakker og deilig Skabning. En anden af ſamme Beſkaffenhed findes blant de Herkulanſke Malninger (¹²), holdende i Haanden en tohanket Vaſe. Ældre ere de i Capitoliet (¹³), ſom og i Orti Medicei (¹⁴). Paa mange Mindesmerker, ſkaarne Stene, halv forhöiet Arbeid o. ſ. v. findes Fauner af forſkiellig Alder, forſkiellige Arter og i mange Handlinger; men ingen kiender jeg, ſom er Digterens Beſkrivelſe lige, undtagen de, Konſtens fordervede Tider have frembragt.

Endnu ſees en Faunus i ſamme Stilling ſom vor i det Odeſkalkiſke Pallads i Rom (¹⁵), dog med den Forſkiel, at denne bærer en Gied paa Skulderen; og i et halv forhöiet Arbeid paa et Alter, hvorpaa er foreſtillet Bacchi Orgia, Myſterier og Ofring, findes en Faunus (¹⁶), der bærer en Vaſe paa Skulderen, ligeſom denne.

(¹) Geſchichte der Kunſt des Alterthums. Wien 1776. 2ter Theil pag. 814.
(²) Antiq. expl. Tom. I. p. 132. pl. 76.
(³) *Winckelm.* Mon. Ant. Tom. I. Tav. 38. & Tom. II. p. 43.
(⁴) *Pauſan.* in Achaja c. 24.
(⁵) Recueil d'Antiq. Tom. III. p. 141. pl. 36.
(⁶) *Watelet* l'art de Peindre, Poëme avec des réflexions. Paris 1760. p. 69.
(⁷) Muſeum Capitol. Tom. III. Tav. 31. 32.

(⁸) *Maffei*

(8) *Maffei* Raccolte di Statüe. Tav. 80.
(9) Bronzi di Ercolano Tom. II. p. 147. & 177.
(10) Museum Florent. Tom. III. Tav. 48.
(11) Galleria Giustiniana Part. I. Tav. 131.
(12) Pitture d'Ercolano Tom. IV. Tav. 48.
(13) Mus. Capit. Tom. III. Tav. 33. 34.
(14) *Maffei* Racc. di Statüe Tav. 36. 37 & 38.
(15) — — — — — 122.
(16) *Bartoli* Admiranda Roman. Tav. 44 & 45.

Tab. XVI.

No. 1.

SILENUS.

Vel beruset staaer denne vel trivede *Silenus* med en udtömmed Skaal i den venstre Haand, og synes at have tabt noget af den höire, lig *Anacreon* (1), der siger om sig selv (2): "Gammel er jeg, men drikker nok saa tæt som de unge, og naar jeg skal " dandse, tager jeg isteden for en Kiep en Krukke; thi jeg behöver ingen Stav til " Stötte! Hvem der har Lyst til at slaaes, ei! lad den slaaes; jeg derimod vil drikke " Tiden bort. Hei! Dreng, bring Skaalen hid med den allerbeste Druesaft: Gammel " er jeg, det er sandt, men dandser endnu rask imellem jer alle, ligesom den gode Fa- " der *Silenus*."

Endnu har denne sin Vedbende-Krands paa Hovedet; endnu synes han at kunne lette noget paa Kanden, og endnu er han ei bunden eller sminket med blodröd Morbær-Saft (3).

No. 2.

Glad med sin Vinpose paa Nakken, skynder denne *Satyr* eller *Silen* sig hen at drikke og at leske i Skoven og Dalene (4). En lurvet *Silen* af dette Slags, siddende paa sin Vinpose, findes iblant de Herculanske Oldsager (5).

No. 3.

Paa denne *Silen* er især merkelig den Art af Soccis, han har paa Födderne.

Med dette Slags Skoe opstillede Romerne i deres Skuespil gierne de comiske Acteurer. Det kan maaskee og være, at denne skal forestille en lystig Person, der spiller en Silen-Rolle i en Saturnal. Gebærderne ere comiske. *Lucian*, *Julian* og andre spöge ofte dermed.

Plinius kalder det comiſke Soccer, *Horats* ſiger det ſamme, og ſom det var et Slags Skoe, der tilhörte de comiſke Skueſpillere, har Comoedier i Anledning deraf nogle Steder det Navn af Socci, ligeſom Tragoedien af Cothurni, et Slags Skoe, ſom de tragiſke Skueſpillere brugte, og af *Sophocles* vare indförte. Comiſke Figurer med Socci findes iblant de Herkulanſke Malninger (6). At diſſe Socci og bleve brugte til at gaae med uden for Theatret, ſees af *Terents* i hans Heautontimorumenos, hvor han ſiger: "jeg kom fra Marken, ganſke forvirret og overvældet af Bedröverlſe. Uvis hvad " jeg ſkulde gribe til, ſatte jeg mig. Mine Slaver kom ſtrax og afløſte mine Socci."

I Elis havde *Silen* ſit eget Tempel, hvor Mete eller Drukkenſkab, ſkienkede ham Vin i Begeret (7). *Pauſanias* ſiger derhos, at Silenerne maatte være af en dödelig Slegt, ſaaſom deres Gravſteder fandtes ſaavel i Jödeland ſom i Pergamus.

Silen foreſtilles ikke altid ſom en tumlende Drukkenbold; han ſees og anbragt ſom Bacchi Pleiefader og Lærer (8) i en herlig Statue med den unge Bacchus paa Armene i Orti Borgheſi (9), ſaaledes ſom han af *Orpheus* er beſiunget (10), og ſom Lærer og Philoſophie findes han i fuld Pragt paa et halv forhöiet Romerſk Arbeid (11), hvilket en Tid lang har været bekiendt under det Navn af Trimalchions Maaltid.

I övrigt veed man, at Silenerne vare mange Slags (12). *Plato*, *Xenophon* og flere ſige, at *Sokrates* lignede Silener (13). Et Bryſtbillede blant de Herkulanſke Oldſager ſtemmer og overeens dermed (14), ſamt adſkillige Mynter (15).

Paa en af de Herculanſke Malninger (16) ſees Silener imellem tvende Nympher og Merkurius at ſpöge med den unge Bacchus.

(1) Syngende og beruſet ſtod *Anacreons* Billede i Athenen paa Slottet, *Pauſanias* Lib. I.
(2) Ode 38.
(3) *Virgil.* Bucol. Eclog. 6.
(4) Samme Billede ſees paa en Mynt. *Vaillant* Numis. Impe. &. Colonis. Tom. I. p. 317. &. Tom. 2. p. 64.
(5) Bronzi di Ercol. Tom. II. p. 167.
(6) Pitt. ant. di Ercol. Tom. IV. tav. 33. 34.
(7) *Pauſanias* in Eliaca c. 24.
(8) *Diod. Sic.* Lib. IV.
(9) *Maff.* Racc. di Statue Tav. 77.
(10) *Orpheus* Hymn. in Silenum.
(11) *Bart.* Admiranda Roman. tab. 43.
(12) *Lucian.* in Conc. Deor.
Euripid. in Bacchis.
Homer. in Hymn.
Dionyſius in Cosmograph.
Varro de re Ruſtica Lib. I. c. 2.
Ovid. Lib. XV.
Martial. I. l. 3. Epigr. 24. v.
(13) *Plato* in Thea. p. 115.
Xenoph. conv. p. 883. 891.
(14) Bronzi di Ercolano Tom. I. p. 23.
(15) *Spanheim* au Celars de Julien p. 107.
(16) Pitt. ant. di Ercol. Tom. II. tav. 12.

TAB.

Tab. XVII.

FORTUNA.

Ofte findes Lykken foreſtillet bevinget, og ofte uden Vinger. *Plutarch* (¹) ſiger: " Efterat Lykken havde forladt Perſien og Aſſyrien, taget en ſagte Flugt over Mace- " donien, og ſeet *Alexanders* haſtige Undergang, gik hun over til Ægypten og Sy- " rien, adſplittede Kongeriger, vendte ſig ofte til Carthaginenſerne; men da hun var " gaaet over Tiberen, nærmede hun ſig Bierget Palatina, tog ſine Vinger og Halv- " ſtövler (²) af, kaſtede ſit utro og ubeſtandige Hiul fra ſig, og indgik i Rom, for " der at tage ſin Boepæl."

Bupalo forferdigede det förſte Fortuna's Billede i Smyrna (³). Hun havde paa Hovedet et Modium og i den venſtre Arm et Overflödigheds-Horn, af Grækerne kaldet det Amaltheiſke Horn. Paa nogle Steder findes hun anfört, at holde et Roer tillige i den höire Haand, paa andre har hun en Merkurs Stav. Hornet ſkal betyde, at hun uddeler Verdens Skatter, og Roret hendes Beſtyrelſe i det Hele.

Dette Billede kommer meget overeens med et hos *Cauſeus* (⁴), et andet blant de Herkulanſke Oldſager (⁵), og endnu et tredie i den Brandenborgſke Samling (⁶). Paa Mynter og andre Mindesmerker findes hun meget ofte. Denne Fortuna har det Vanheld at være giort, da Konſten hos Romerne var i Aftagelſe. Foldekaſtet af hendes Stola har ikke det lykkeligſte Sleng, ei heller kan man ſige hendes Tunica at være af det giennemſkinnende Tarantinſke Stof, ſom *Lucan* ſaa meget roſer. Uden al Tvivl har hun holdt noget med den höire Haand, maaſkee et Skibsroer.

(1) De Fortuna Romanorum.
(2) Texten ſiger talaria, ſom egentlig betyder Merkurs vingede Stivletter.
(3) *Pauſan.* in Meſſenica c. 30.
(4) Muſeum Roman. Sect. II. tab. 21.
(5) Bronzi di Ercol. Tom. II. p. 111.
(6) *Beger.* Theſaur. Brand. Tom. III. p. 295.

Tab. XVIII.

EN AF CYBELES PRÆSTER, GALLI kaldede.

Diſſe fantaſtiſke Omlöbere vandrede med deres Gudindes Billede fra en Stad til anden under Pibers og Trommers Lyd, for at forblinde de Eenfoldige og at ſamle Al-

miſſer for dem ſelv. De udbredte ſig ſiden overalt i Grækenland, Syrien, Africa og det Romerſke Rige. Samme *Galli* havde over ſig en ypperſte Præſt, kaldet *Archigallus*, en Perſon af Stand, klæd i Purpur, der bar en Tiara paa Hovedet. Hans Dragt var ellers en qvindagtig Tunica og et Pallium, der rakte til Födderne, og paa Bryſtet havde han et *Atys's* Billede hængende. En ſaadan Statue er funden i Rom (¹).

I Anledning af diſſe Galli anmerkes, at *Cybele* forelſkede ſig i *Atys* (²), en Hyrde, ſom ſiden efter blev Præſt. Over hans voldſomme Död blev hun affindig og vankede omkring i mange Lande. Imidlertid blev hendes Födeland Phrygien hiemſögt med Peſt og dyr Tid. Oraklet blev ſpurgt om Raad. Svaret var: at *Cybele* ſkulde æres og dyrkes ſom en Gudinde, og *Atys's* Billede hædres. Til Erindring af denne *Atys* maatte diſſe Præſter alle være Gildinger.

Dette Billede udtrykker ellers ogſaa Slövhed. Denne ſtaaer doven nok mod en Stötte, holdende en ſyvdobbel Rörpibe imellem Hænderne, ligeſom *Atys* (³).

I övrigt vare diſſe Præſter ikke det eneſte Slags Gildinger. Megalobyſerne, ſom opvartede i Diane Tempel i Epheſus, vare det og (⁴).

I Henſeende til Arbeidet er Proportionen ikke iagttaget, ſaaſom Overdelen af Figuren er for föer eller egentligen for tung mod Underdelen; men hvordan det end er i Henſeede til Konſten, ſaa er det dog et rart Minde af ſin Tid. Et Billede i ſamme Stil og ikke bedre findes i det Juſtinianſke Gallerie (⁵).

(¹) *Montf.* ant. expliq. Tom. I. pl. 4.
(²) *Diod. Sic.* Lib. III.
(³) *Cauſ.* Muſ. Rom. Sect. II. Tab. 40.
(⁴) *Strabo* Lib. XIV.
(⁵) Galleria Giuſtiniana Part. I. tav. 133.

Tab. XIX.

Diſſe tvende Romerſke Keiſeres Hoveder ere af Agat, og Originalernes Störrelſe afſatte ved Siden.

No. 1.

NERO.

No. 2.

GALBA.

Tab.

Tab. XX.

No. 1.

EN ROMERSK KEISER.

Han forestilles i sin Krigsdragt med sit Paludamentum kastet over den venstre Axel. I den höire Haand har han holdt noget, som er tabt. Endskiönt de överste Befalingsmænd ofte paa Oldsager findes klædte næsten som Keiserne, viser dog Laurbærkrandsen paa Hovedet, at dette forestiller en Regent. I övrigt var Romernes Dragt en Tidlang Grækernes meget lig. *Tarquin*, der var fra Corinthen, indförte mange græske Skikke, hvilket *Florus* ([1]) anförer med disse Ord: *Græcum ingenium italicis artibus miscuit.*" Mange antoge de og af Hetrurierne. De orientalske Dragter, som *Herodot* ([2]) beskriver, vare af en anden Art.

Dette Billede er af Konstens gode Tider. Efter *Constantin* den Stores Tid forandrede Smagen og Dragten sig, men efter *Theodosius's* Tid tog Barbariet i Konsten overhaand. Moder omskiftedes siden efter, ligesom Castor og Pollux paa Horizonten.

Romerne holdte deres Keiseres Billeder i stor Agt. Den ansaaes som vanhellig, der ikke havde *Marcus Aurels* Billede i Huset, og deraf kommer det sig, at man finder saa mange af det Slags Billeder. Enhver lod giöre efter Evne störrе eller mindre.

No. 2.

CICERO.

Dette lidet Brystbillede er et Klenodie af Konstens beste Tider hos Romerne. Ikke letteligen vil noget af det Slags findes blant Alderdommens Levninger, der kan giöre dette Fortrinet stridigt. Ypperligen er Arbeidet udfört i alle Dele. Man kiender her Charakteren af en Mand, om hvilken *Apollon* fra Rhodus taler saaledes: " Cicero, dig priser og beundrer jeg, men beklager Grækenlands Vanlykke. De " eneste Fordele, som vare os tilbage, Lærdom og Veltalenhed, vil Romerne ved dette " Middel bekomme ([3])." Mere aldrende og mindre fyldig sees han her, end paa hans Brystbillede af naturlig Störrelse i Capitoliet ([4]); men dette er derimod mere overeensstemmende med de skaarne Stene i den Florentinske Samling ([5]). For ret at vise det, er det tegnet fra to Sider.

Den gode græſke Smag i Konſten var i *Ciceros* Tid herſkende i Rom. Selv beretter han, at *Verres* lod före fra Sicilien mange Statuer og Mindesmerker af Grækernes beſte Arbeid. Iblant andet og en Statue, giort af Myroe.

Billeder vare og i hans Tid overmaade almindelige iblant Romerne. Det gik endog ſaavidt dermed, at Frieren og Kiereſten vexlede ſaadanne ſmaa Billeder imellem ſig ([6]).

No. 3.

Et ubekiendt Hoved, men langt fra ikke af ſamme Arbeid ſom ovenſtaaende.

([1]) Lib. I. Cap. V.
([2]) Lib. VI.
([3]) *Plutarchus* in Vita Ciceronis.
([4]) Muſeum Capitol. Tom. I. Tav. 82.
([5]) Muſ. Florent. Tom. I. Tab. 41. No. 2 & 3. *Mariette* pierres gravées. Tom. II. Part. 2. No. 45.
([6]) *Cicero* ad Atticum.

Tab. XXI.

Denne unge Romer, der ſtaaer i en talende Stilling, foreſtiller maaſkee *Papyrius*, eller nogen anden ubekiendt Perſon.

Bekiendt nok er det Paafund, *Papyrius* udfandt for at tilfredsſtille ſin Moders nysgierrige Friſtelſe, der vilde udlokke af ham, hvad der var forhandlet i Raadet ([1]). *Macrob* ([2]) ſiger, at ham blev tillagt det Navn *Prætextatus*, fordi han i en Alder, da han endnu bar Prætexten, kunde dölge deslige Hemmeligheder. Denne er blot klædt i en Tunica, uden Prætext, ſom og gierne kan finde Sted, da man veed, at de unge Romere, naar de havde opnaaet deres 15 eller 16 Aars Alder ([3]), aflagte den, for i ſammes Sted igien at anlegge Toga Virilis. De gik og i Huſene allene i deres Tunica, men paa offentlige Steder og i Forretninger i deres Toga. Det ſynes, at denne unge Romer har holdt noget i den höire Haand, formodentlig en Rulle. Skulde Navnet her ikke være rigtig truffet, er jeg altid villig at kalde det tilbage, naar jeg bedre overbeviſes. Imidlertid kan dog ikke negtes, at det er en ung Romer. At mange Feil findes paa dette Billede, er unegteligt. Enhver Tid har havt ſine gode og ſlette Konſtnere.

([1]) *Tit. Liv.* Lib. IX.
([2]) *Macrob.* Saturn. Lib. I. c. 6.
([3]) *Cicer.* ad Attic. Lib. I. Epiſt. 2. *Sueton.* Lib. II. cap. 8.

Tab. XXII.

No. 1.

EN PUGILATOR, NÆVE-FEGTER eller BAGSER.

Iblant de forſkiellige Legems-Övelſer i de Olympiſke, Iſthmiſke, Nemeiſke, Pythiſke og flere andre Lege, ſom beſtode af löbende, ridende og kiörende Veddelöb, Skivekaſtning, Springen, Bueſkydning og Bryden, var og Næve-Fegtning eller Bagsning en af de betydeligſte Övelſer i Athletiken, og derhos et af de ældſte Kæmpeſpil, ſom allerede har været bekiendt i Patriarkernes Tid ([1]), ligeſom den hele Athletik ogſaa har været i ſtor Brug for den Trojanſke Krig. Diſſe Bagſere have fra de förſte Tider af været nögne, dog med et Skierf om Underlivet ([2]).

Ajax og *Ulyſſes* afklædte ſig begge nögne i en ſaadan Veddekamp, og viklede Skierffer om Lænderne ([3]); ligeſaa *Ulyſſes* og *Irus* ([4]). *Cercyon* var den ſterkeſte og modigſte Kæmper af det Slags i Grækenland ([5]). Det var allene ved Liſt og ikke ved Styrke, at han af *Theſeus* blev overvunden. *Hercules* udholdt ogſaa en Bagsning med *Antæus*, og overvandt ham ([6]). Brydning og Bagsning ſkete paa mange Maader og havde forſkiellige Regler. Nogle havde Armene ombundne med Remmer og Metal-Klumper i Hænderne o. ſ. v. Siden efter blev Skierffet afſkaffet. I *Thucydids* Tider kæmpedes de nögne og uden Skierf hos Grækerne ([7]), ſom og hos Romerne blev almindeligt, hvilket *Martial*, *Juvenal*, *Plutarch* og andre berette.

Den Hæder og Ære, man beviſte diſſe olympiſke Kæmpers Seiervindinger, og den Agtelſe, hvormed man erindrede ſig dem, er overmaade beſynderlig. Hele Steder vare ſtolte af en Borger, ſom deri havde vundet Priſen. *Pauſanias* giver Underretning derom i Fortællingen om *Antipater* fra Mileto ([8]), *Aſtylus* fra Kroton ([9]) og *Sotades* fra Kreta ([10]). De bleve endog med Pragt og Frydeſkrig ([11]) indförte i deres Födeſtad og underholdte af Landets Indkomſter.

Pindar har beſiunget deres Roes. Deres Navne bleve forevigede, og Statuer, hvoraf i vore Dage endnu findes nogle, bleve dem oprettede. Det gik hermed endnu videre. Kæmperen *Theagenes* blev guddommeligen æret ([12]), *Euthymus* ligeſaa ([13]). *Horats* ([14]) ſiger paa meer end eet Sted, at de bleve guddommeligen ærede.

Denne Pugilator eller Bagſer udmerkes ved et vel bygt og ſmidigt Legeme, Armene allene undtagne, ſom ere i en overnaturlig fordreiet Vending. Charakteren

er

er mere græſk end romerſk; jeg anſeer det derfor at være en romerſk Copie efter en græſk Statue af en berömt Athlet. Anſigtets Træk nærme ſig meget den græſke Fegter i Villa Borgheſe ([15]), og iſær Panchratiaſten i Galleriet i Florens ([16]).

No. 2.

EN ROMERSK GLADIATOR.

Til Skam for Menneſkeligheden vedvarede de blodige Skueſpil, hvori dette Slags Fegter-Övelſer bleve foretagne til offentlig Lyſt, længe hos Romerne. Blant de forſkiellige Fegtere, der kæmpede paa Liv og Död, var et Slags, kaldet Secutores, ſom vare bevæbnede med Hielme, Skiolde, Sverd eller og en Kölle ([17]). En ſaadan Fegter ſynes denne at være. Diſſe fæle Skueſpil bleve, efterat de havde vedvaret omtrent 600 Aar, forbudne af *Conſtantin* den Store, ſiden, da de igien vare komne i Brug, af *Honorius* ganſke afſkaffede. Dette Billede er og en Pröve af Konſtens Forfald og Undergang hos Romerne. Det er af en ſammenblandet Natur, fordreiet Stilling og forfeilet i alle dets Dele. Dog bör det giemmes ſom et Beviis paa Konſtens Forfald og langvarige Dvale i det Menneſkeligheden ikke mindre vanærende Mörke. I det Juſtinianſke Gallerie i Rom findes nogle af ſamme Slags Figurer ([18]), ligeledes nögne og med Hielme paa Hovedet.

En Romerſk Soldat kan dette ikke være. De vare anderledes udruſtede og klædte. Iblant omtrent 2500 Figurer, ſom findes paa Trajans Pragtſtötte ([19]), der foreſtille hans Feldtoge mod Armenierne, Partherne og Dacierne, ſees ingen nögne Soldater, ei heller paa *Antonins* Stötte, hvorpaa er foreſtillet Krigen med Marcomannerne ([20]).

Vel findes paa endeel baade græſke og romerſke Mindesmerker Soldater ganſke nögne at fegte, endog i Trefning med Rytterie og Fodfolk, bevæbnede allene med Hielm og Skiold ([21]); men dette hörer höiere op i Tiden, hvorom herefter mere ſkal ſiges, naar Leilighed gives.

(1) 1 Moſe B. 32 c. 24 v.
(2) *Clem. Alexand.* Pædag. III. 5.
(3) *Hom.* Iliad. Lib. XXIII.
(4) — Odyſſ. Lib. XVIII.
(5) *Pauſan.* in Attica c. 39.
(6) *Diod. Sicul.* Lib. IV.
(7) L. I. c. 6.
(8) In Eliaca c. 2.
(9) — — c. 13.
(10) — — c. 18.
(11) *Vitruv.* Lib. IX. in Proemio.
(12) *Pauſan.* in Eliaca c. 11.
(13) *Plinius* L. VII. c. 47.
(14) Lib. I. Ode I, Lib. IV. Ode 2.
(15) *Maff.* Raccolta di Stat. tav. 75. 76.
(16) Muſ. Florent. Tom. III. Tab. 73. 74.
(17) *Juvenal.* Sat. VIII. v. 210.
Iſidor. Lib. XVIII. c. 55.
(18) Galler. Giuſtin. Part. I. tav. 115-122.
(19) *Bartoli* Colonna Trajana.
(20) — Col. Marc. Aurel. Antonini.
(21) Galler. Giuſtin. Part. II. tav. 134.

TAB.

Tab. XXIII.

EN PATELLA.

At dette ikke er en Patêra, ſees af Profilet, ſom er tegnet neden under. Den har en Kant eller Fod at ſtaae paa, og er flad ſom en Præſenteer-Tallerken. Den er ikke heller dyb nok i Bunden til at kunne bruges ſom en Patera, hvori en vis Deel af Offerets Blod ſkulde ſamles.

Diſſe Pateller vare hos Romerne i Brug ſaavel ved deres Gieſtebudde, ſom i deres Huusguders Capeller, for derpaa at ſætte for deres Guder Frugter og Stykker af Slagtofferne.

Basrelifet i dette foreſtiller Hercules at qvæle den Nemeiſke Löve (1). Navnet af denne Helt er nok, for at erindre ſig hans Gierninger. Denne Sammenſætning findes af de gamle ofte igientagen, og ſees mangeſteds i ſkaarne Stene (2) og paa Lamper anbragte (3). En Statue, foreſtillende ſamme Grouppe, findes i Florens (4). Hetrurierne have og giort deslige (5). En Hercules uden Skieg, ſom kæmper med en Löve, findes blant de Herkulanſke Malninger (6).

(1) *Diod. Sic.* Lib. IV.
(2) Muſ. Florent. Tom. I. Tab. 36. No. 9. Tab. 37. No. 1.
(3) *Bellori* Antichi Lucerne Part. II. Tav. 29.
(4) Muſ. Florent. Tom. III. Tab. 65. 66.
(5) *Caylus* Recueil d'Antiq. Tom. VI. p. 85. pl. 27.
(6) Pitt. ant. di Ercol. Tom. IV. tav. 27.

Tab. XXIV.

No. 1.

Tegningen allene kunde være nok, for at viſe denne *Spids* af et *Spyd.* Af dette Slags findes blant Armaturerne paa Fodſtykket af Keiſer *Trajans* Pragtſtötte i Rom (1).

Herved gives mig Anledning til nogle faa Anmerkninger. De ældſte Vaaben, baade til Angreb og til Forſvar, ſom findes i Samlinger, ere næſten alle af Kobber. At Kobberet har været förſt i Brug og mere almindeligt end Jernet, er unegteligt.

Grunden hertil er ogſaa naturlig. Kobber findes lettere i Jorden, lader ſig og lettere ſmelte og forarbeide. Hiſtorien taler om dets Brug fra de ældſte Tider af. De gamle have deraf giort ſtor Brug. De have havt fuldkommen Kundſkab om alle dets Dele og hvad der henhörer til ſammes Forarbeiding. De vidſte at hærde det ſom Staal. Herved maae dog merkes, at Jernets Brug derfor ikke har været ubekiendt.

Thubalkain, *Lamechs* Sön, opfandt Konſten at forarbeide Kobber og Jern. I Canaans Land, ſiger Moſes ([2]) til Iſraeliterne, ſkulde de finde Jern ſom Stene, og udhugge Kobber af Biergene. Naar Jernet af en Mands Öxe uforvarende flöi af Skaftet og dræbte et Menneſke, kunde han flygte til en Friſtad ([3]). Goliaths Hielm og Ruſtning var af Kobber, men Bladet paa hans Spyd 600 Sekel Jern ([4]).

Heſiod ([5]) giver de mod Jupiter opſætſige Titaner Jern-Vaabener, og tillegger *Hercules* en Jern Kölle ([6]). En ſaadan Kölle förte og *Arethus* ([7]), förend den Trojanſke Krig. Phoenicierne kiendte Jernet, og da de ſiden efter bragte Arbeidere i Jern til Grækenland ([8]), er det troligt, at Grækerne af dem have lært at bruge det. *Kroeſus* ſaae i en Dröm ſin Sön *Atys* at blive giennemſtukken med et Jern-Spyd ([9]). *Liches*, en Spartaner, forundrede ſig over at ſee Jern ſmidde i Tegea, en Stad i Arkadien ([10]). Chierne paa deres Tog til Phoca lode en Klump gloende Jern ſynke i Havet ([11]). I Babylon var en Broe, under hvilken Stenene vare befæſtede med Jern og Blye ([12]). De gamle Skyther opſtillede paa en Forhöining Jern-Sabler, for derved at foreſtille Krigsguden Mars, og bragte dertil aarligen Offer af Fæe og Heſte ([13]). Blant de forſkiellige Folk i *Xerxes's* Krigshær fandtes baade Kobber- og Jern-Ruſtninger ([14]). Murene i den piræiſke Söehavn, ſom Grækerne opförte, vare af Qvader-Stene, ſammenklamrede med Jern og Blye ([15]). Da Lacedæmonierne havde erobret Platæa, lode de af det fundne Kobber- og Jern Huusgeraad forferdige Parade-Senge, ſom de helligede *Juno* ([16]). *Pauſanias* fortæller om et Fodſtykke af Jern til en Skaal, ſom fandtes i Apollo's Tempel i Delphis, givet af *Alyattes*, Konge af Lydien, og konſtigen forarbeidet af *Glaucus* fra Chio, ſaa og, at Poeten *Pindars* Stoel i Templet i Delphis var af Jern ([17]). Om det förſte taler og *Herodot* ([18]). De tre Horatier og de tre Curiatier afgiorde Tretten om deres Fædrenelands Herredömme imellem ſig med Sverdet ([19]).

At Jernet er ſkabt til Menneſkets Ulykke, anföres af *Herodot* ([20]) i Anledning af Oraklets Svar om *Oreſtes* Begravelſes-Sted. Naar *Plinius* taler om Jernets Brug ([21]), ſiger han: "Det er den nyttigſte og ſkadeligſte Metal. Nyttigt, naar det bruges til at
" plöie Jorden, at beſkære Vinſtokken og Træer, at tilhugge Stene og at bygge
" Huſe; ſkadeligt, naar det bruges i Krig og til Mord. Man förer og kaſter det med

" Hæn-

" Hænderne; man flynger det med Maskiner, ja man giver det ligesom Vinger: Men-" neskets Galenskab har ikke optænkt noget hastigere og voldsommere end dette." Han anförer videre, at Romerne hentede deres beste Jern til Kaardeklinger fra Norikum, nu en Deel af det Bayerske og Österrigske. Naar *Horats* ([22]) vil beskrive de sterkeste Kaarder, nævner han Noricus ensis. I Gallien fandtes Jern i Mængde, siger *Cæsar* ([23]), og *Tacitus* ([24]) beretter, at Tydskerne brugte Spyd, beslagne med Jern. Adskillige Jern-Rustninger ere fundne i det forhen anförte Kong *Childeriks* Gravsted ([25]), iblant andet en Kaarde saaledes af Rust fortæret, at den faldt i Smul, da der röres ved den; alt andet derimod, som fandtes af andre Metaller, var ufortæret. Ligesaa mange og maaskee flere Ting af Jern end af Kobber vilde findes i Jorden, dersom Jernet ligesaavel modstod Fortæringen af Rust som Kobberet, hvoraf i större Mængde opgraves Rustninger.

No. 2 & 3.

Disse tvende *Spids-Hamre* have uden Tvivl været til Haandverks Brug. For at kiende deres rette Skikkelse, ere de tegnede fra to Sider. At de gamle, som allerede er anfört, have vidst den Konst at give Kobberet en Hærdning som Staal, er endog bekiendt af nogle Mynt-Stempler, som findes i adskillige Samlinger. De vidste at giöre Kobberet saa skarpt, at de kunde bruge det til Offer-Knive, ja til at beskære Hovederne paa Jupiters Præster ([26]). Iblant mange gamle Rudera har jeg fundet Steenblokker at være sammenklamrede med Kobber, hvortil nu bruges Jern.

(1) *Chambray* Parallele de l'Architecture, à Paris 1702. fol.
(2) Deut. 8 c. 9 v.
(3) — 19 c. 5 v.
(4) 1 Sam. B. 17 c. 5-7 v.
(5) *Theogon.* v. 864.
(6) Clyp. Herc. v. 128.
(7) *Hom.* Iliad. L. VII.
(8) *Herod.* L. I.
(9) — L. I.
(10) — L. I.
(11) — L. I.
(12) — L. I.
(13) — L. IV.
(14) *Herod.* L. VI.
(15) *Thucydid.* L. I.
(16) — L. III.
(17) In Phocis 16 og 24 c.
(18) Lib. I.
(19) *Tit. Livius* L. I.
(20) *Herod.* L. I.
(21) *Plin.* L. XXXIV. c. 14.
(22) L. I. Ode 16.
(23) De bell. Gall. L. VII.
(24) De mor. Germ.
(25) Monum. de la Monarch. Franc. par *Montfaucon* Tom. I. p. 10.
(26) *Macrob.* Sat. L. V. c. 19.

Tab. XXV.

Mange foranderlige Dannelser og Sammensætninger, mange Slags Tankespil og Opfindelser have baade Romerne og Grækerne anvendt til at pryde deres Lamper med, og give dem foranderlige Skikkelser eller forskiellig Anseende. Mange Træk af Historien og Mythologien have tient til deres Prydelser. Hos *Bellorio*, *Causeus*, *Bonnanni*, *Beger*, *Livetus* og flere sees deraf en Hoben.

Alle Slags Lamper inddeles fornemmeligen i tre Classer: Til Templers Brug, Huusbrug og Gravsteder.

No. 1.

Lucerna Sileni (*). Denne har forhen havt Laag, som sees af Indfatningen oven paa.

No. 2.

En *Lampe* til et Begravelses-Sted.

(*) *Caus.* Museum Roman. Sect. IV. Tab. 10. *Bellori* Ant. Lucern. part. III. Tav. 18.

Tab. XXVI.

No. 1.

Denne *Lampe*, dannet som et Hestehoved, har uden al Tvivl været til Huusbrug. Manden eller rettere Dvergen, som sidder paa Hug, bag over Hestehovedet, har paa Hovedet en Phrygisk Hue. Hesten rekker Tungen ud, som er udhulet, for der igiennem at trekke Vægen. En Lampe, denne ganske lig, sees hos *Carolus Patinus* (*).

No. 2.

En simpel *Lampe*, *ligeledes* til Huusbrug.

(*) *Caroli Patini* Imperatorum Romanorum Numismata ex ære mediæ & minimæ formæ. Amstel. 1696. fol. pag. 174.

TAB. XXVII.

No. 1.

FIBULA.

Dette Spende eller Agraf har formodentlig været til Fruentimmerets Brug. Den flade Side maae have været faftgiort paa Klædningen faaledes, at den omkringfnoede Naal med Spidfen har kunnet fatte i den Deel, fom de har villet giöre faft. Det er og troligt, at det er med dette Slags Spender det græfke Fruentimmer har heftet deres Klæder, faafom de dermed have kunnet ftikke til Döde den fra Aegina tilbagekomne Athenienfer ([1]). Dette gav Anledning til, at deres Dragt blev forandret.

No. 2.

Et andet Slags *Spender*, fom er tegnet fra to Kanter, for defto tydeligere at vife Brugen deraf.

No. 3 & 4.

Dette Slags *Phallis* og *Ithyphallis*, figer *Plinius* ([2]), bleve baarne af Börn og de unge Keifere, fom et Præfervativ. De vare endog Veftalerne helligede.

Varro ([3]) melder derom, *Athenæus* ligefaa ([4]). Hos *Caufeus* ([5]) findes af famme Slags, fom Konerne bare om Halfen til et Frugtfommeligheds Tegn. *Pignorius* ([6]) vifer deraf adfkillige af Bronce, Lapis Lazuli og Chryftaller. Saaledes findes og deraf i *Begers* Thefaurus Brandenburgicus ([7]) og i de Herkulanfke Oldfager ([8]).

Brugen af famme, der har fin Oprindelfe fra Ægypterne, er kommen derfra til Grækerne ([9]), Romerne o. f. v.; egentlig er den fra Ifide, fom fögte fin Gemals *Ofiridis* Legeme, der af *Typhone* var ombragt og kaftet i Nilen. Hvad höitidelig Brug deraf blev giort ved *Ifidis* Feft, er bekiendt. *Melampus*, en Sön af Amitheon, indförte den Skik förft hos Grækerne ([10]).

No. 5.

Denne *Nögel* er indrettet til at bæres fom en Ring paa Fingeren. Vel findes blant Oldfager ofte Nögler, men fielden Laafe. *Lipfius* mener, at dette Slags Nögler,

hvilke bares ſom Ringe, bleve tillige brugte ſom Signeter, for dermed at forſegle; og da maae det forſtaaes ſaaledes, at Kammen har tient til Merke.

(1) *Herod.* Lib. V.
(2) Lib. XXVIII. c. 5.
(3) De Lingua Latina Lib. VI.
(4) Lib. XIV. 4.
(5) Muſ. Roman. Differt. de Mutini Simul. tab. 5.
(6) Menſa Iſiaca p. 17.
(7) Tom. III. p. 427.
(8) Bronze di Ercolan. Tom. II. p. 407.
(9) *Plutarch.* de Iſide & Oſiride.
Diod. Sic. Lib. XXII. c. 1.
(10) *Herodot.* Lib. II.

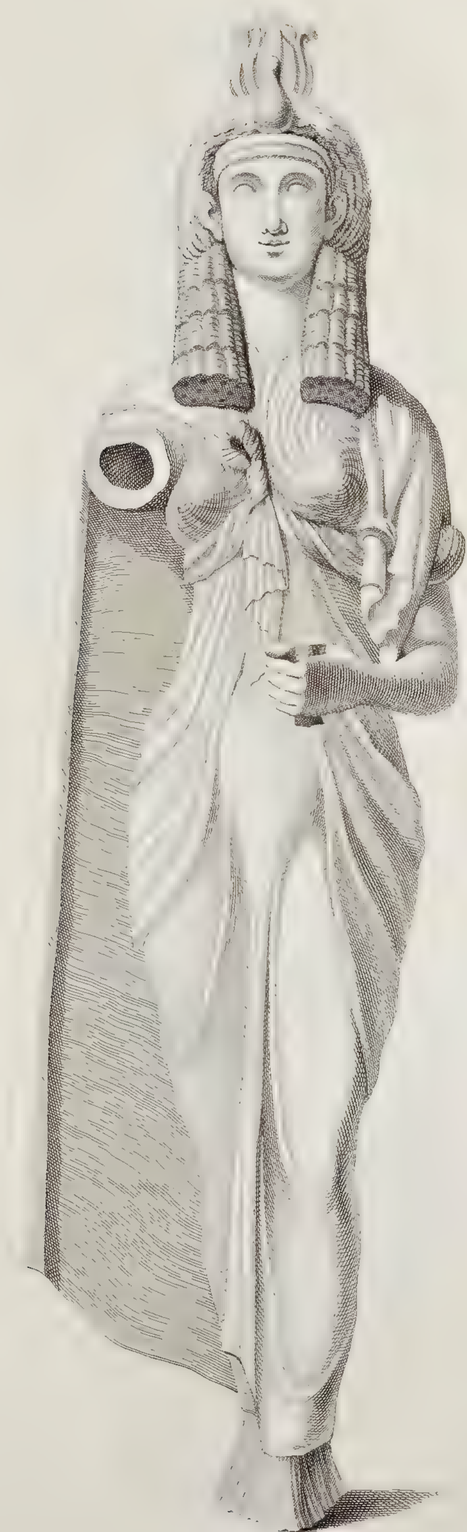
KIÖBENHAVN 1786

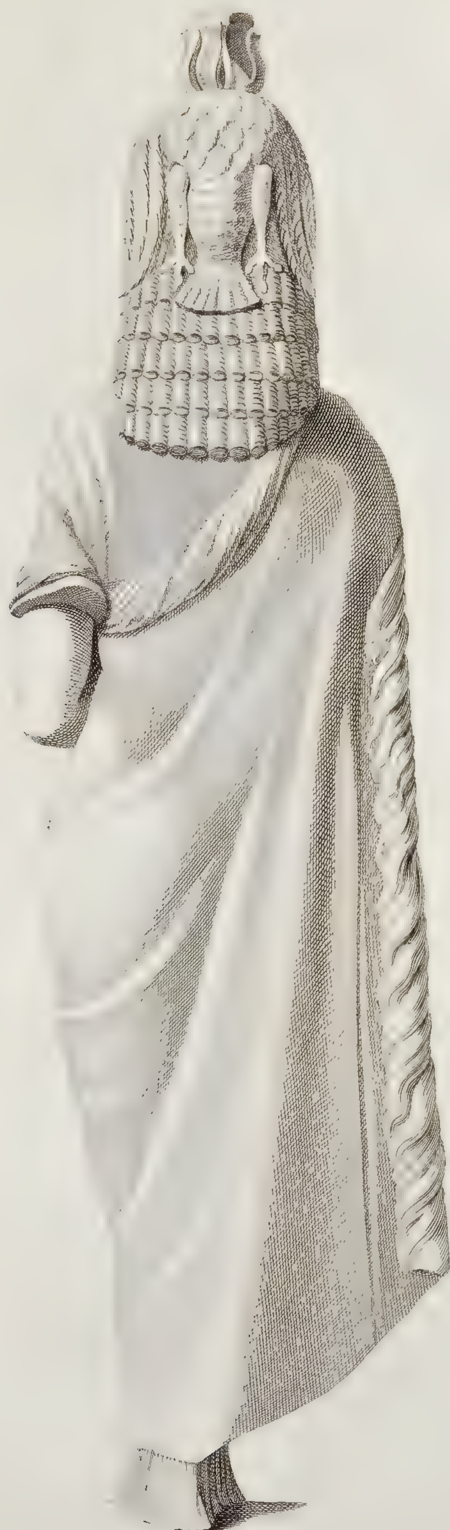
TRYKT HOS HOFBOGTRYKKER NICOLAUS MÖLLER.

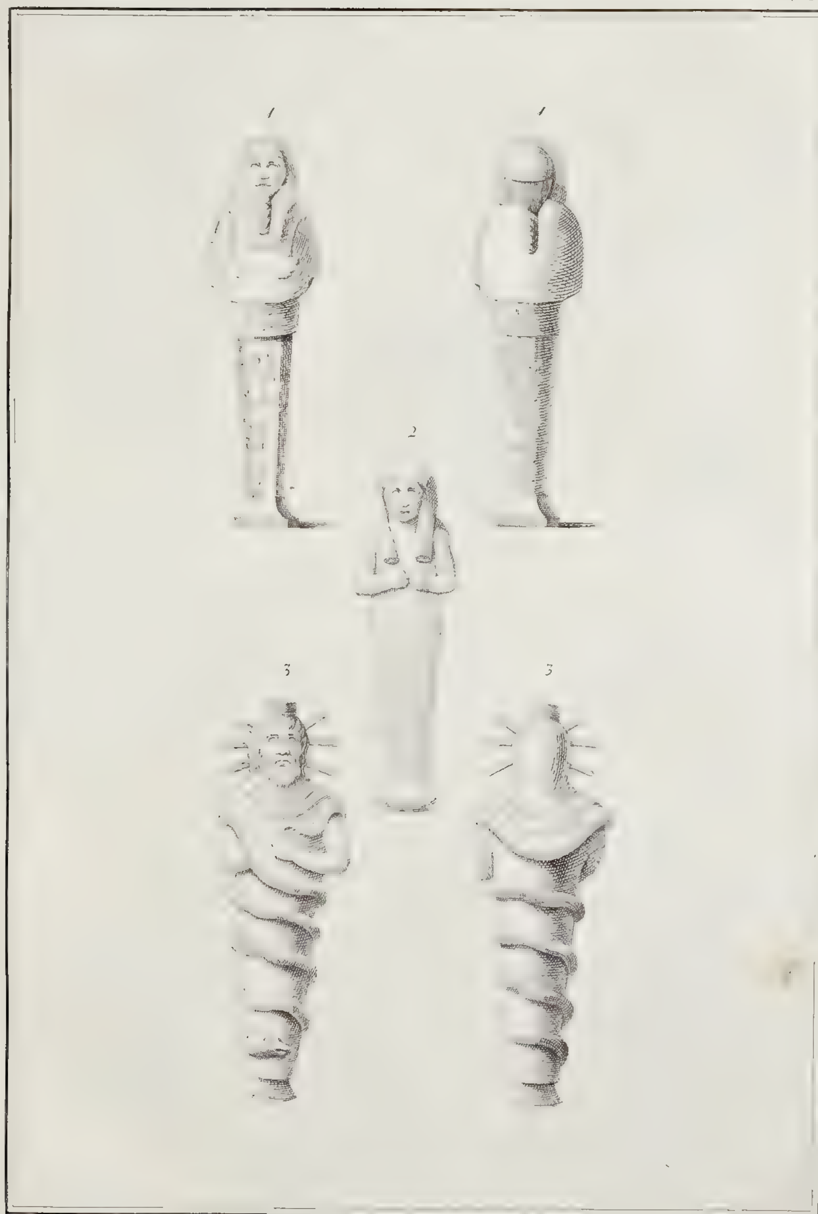

2
1

3
2
1

1
1
2
3
3

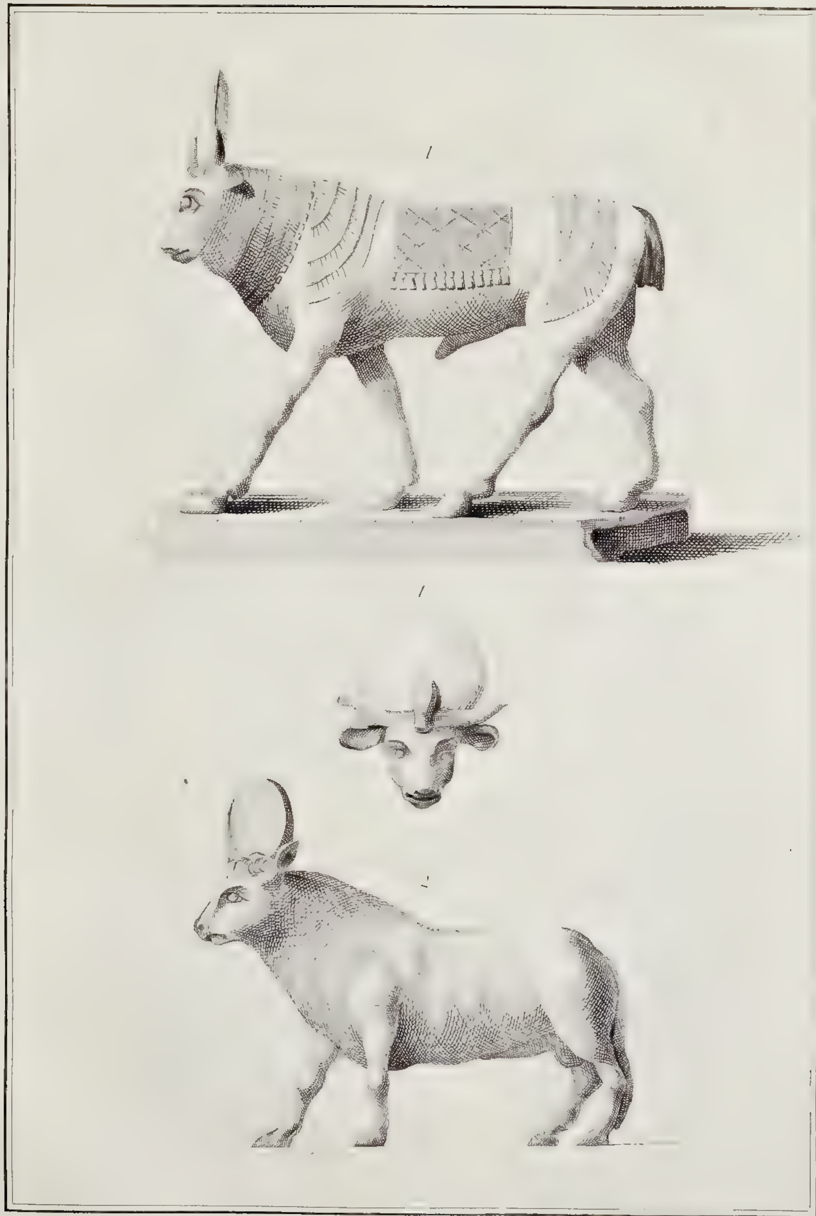
VIII

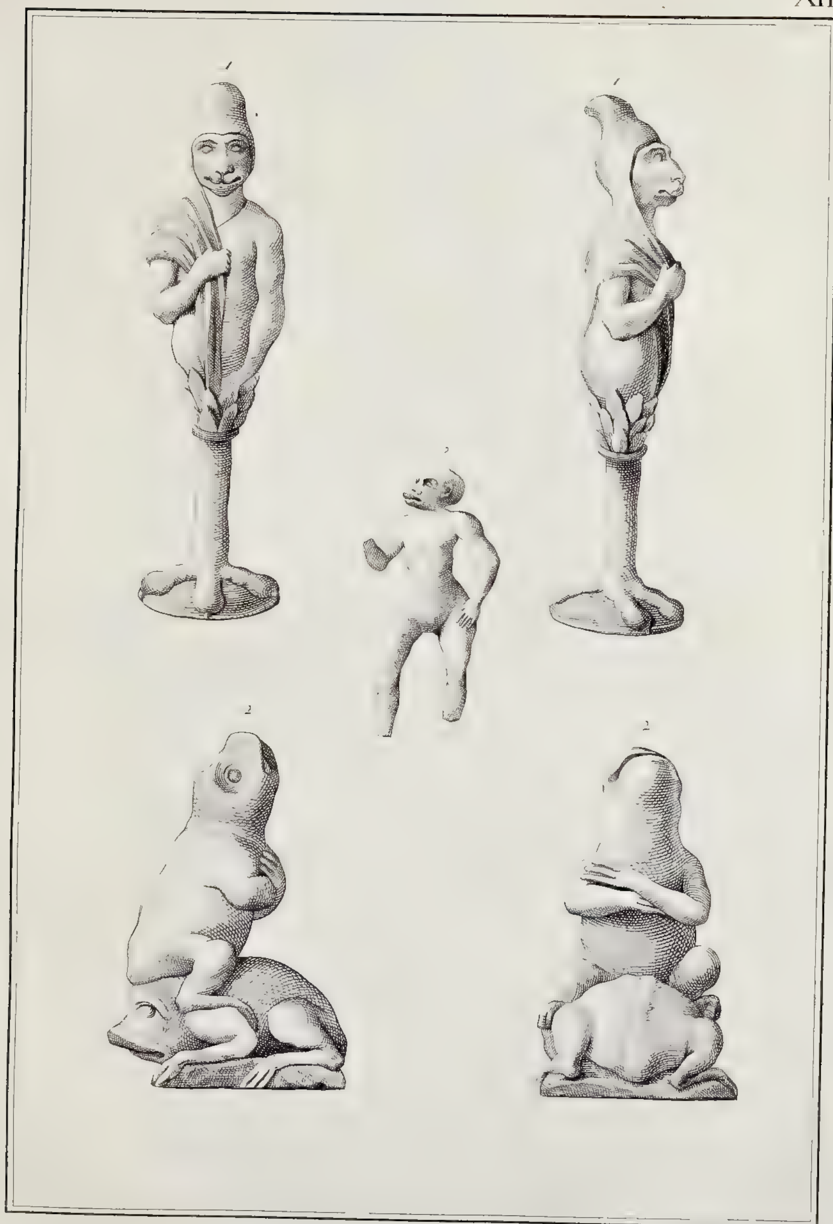

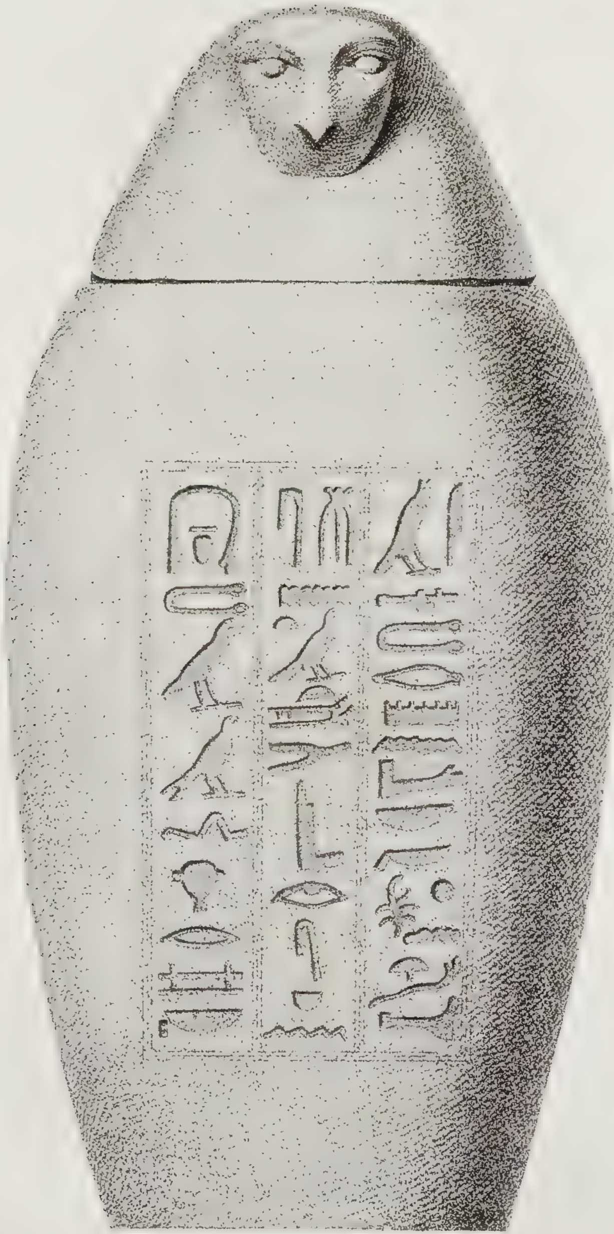

1
2

X

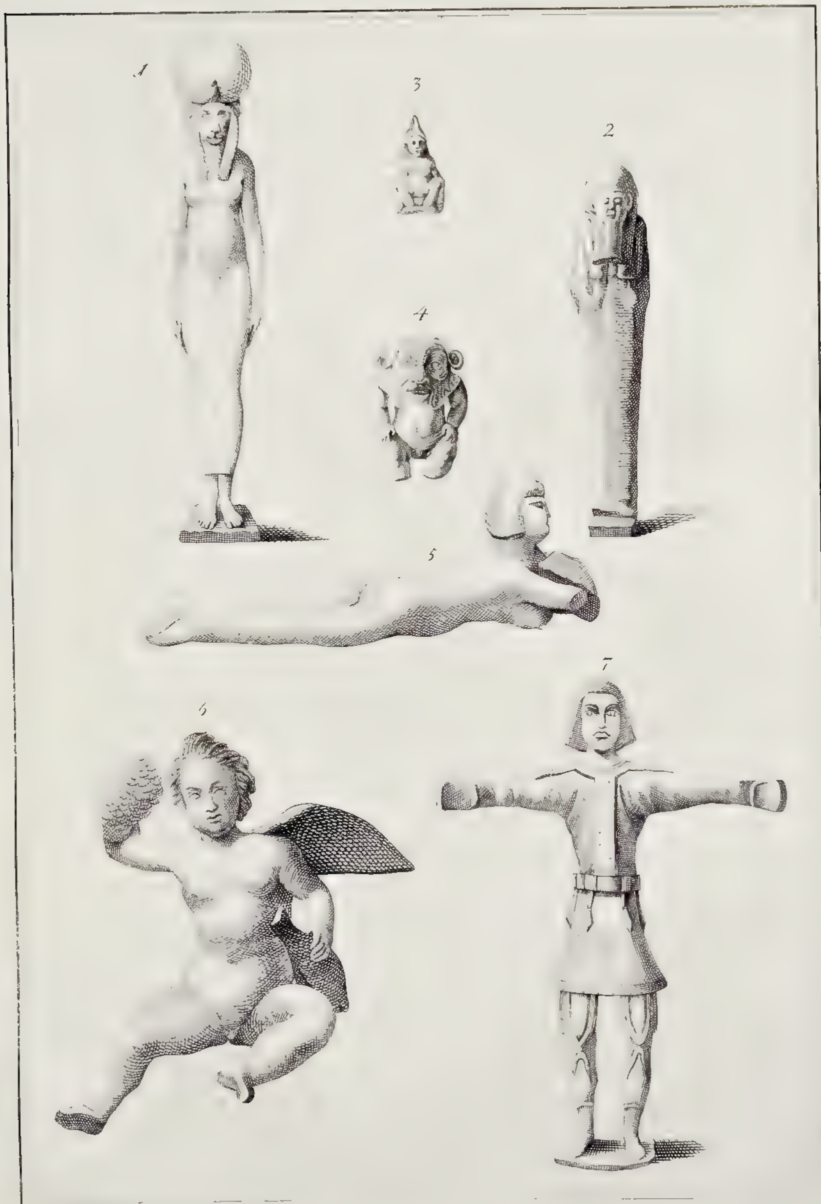

1
1
2

XIV

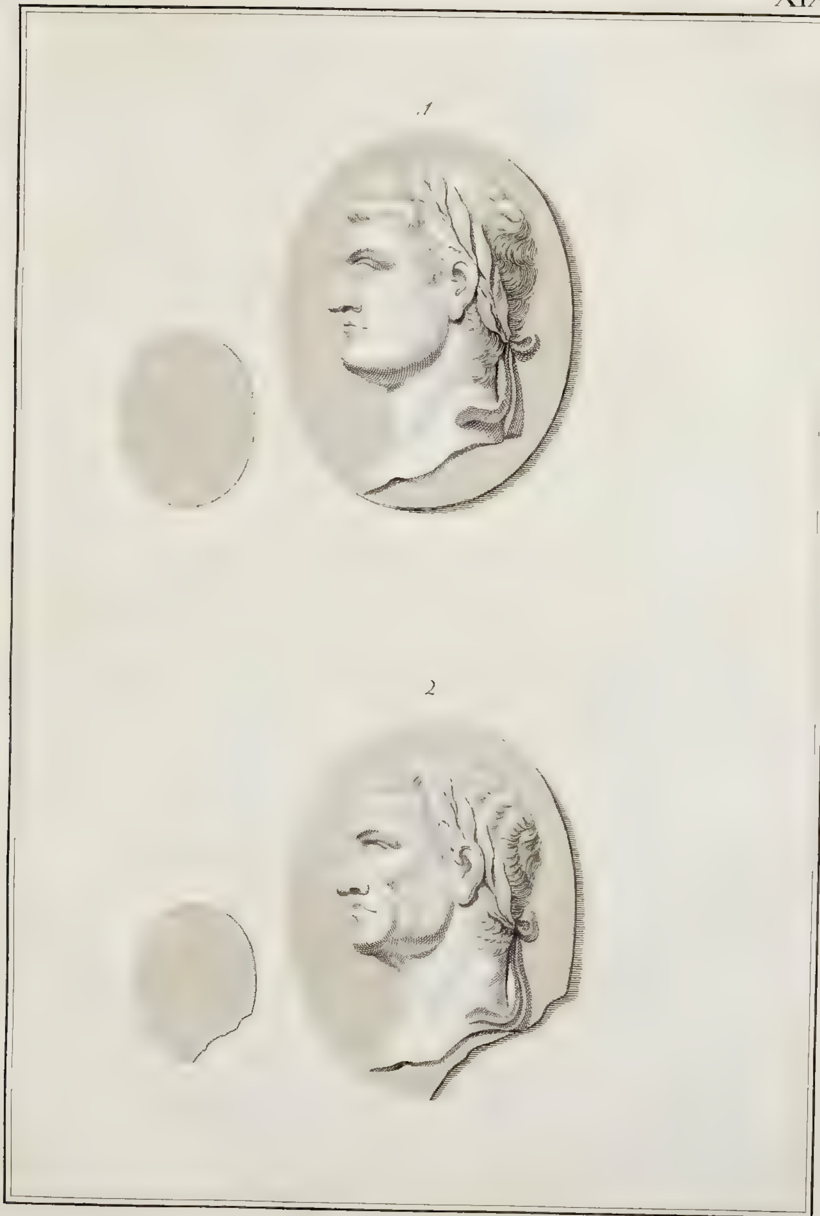

1
4
2
5

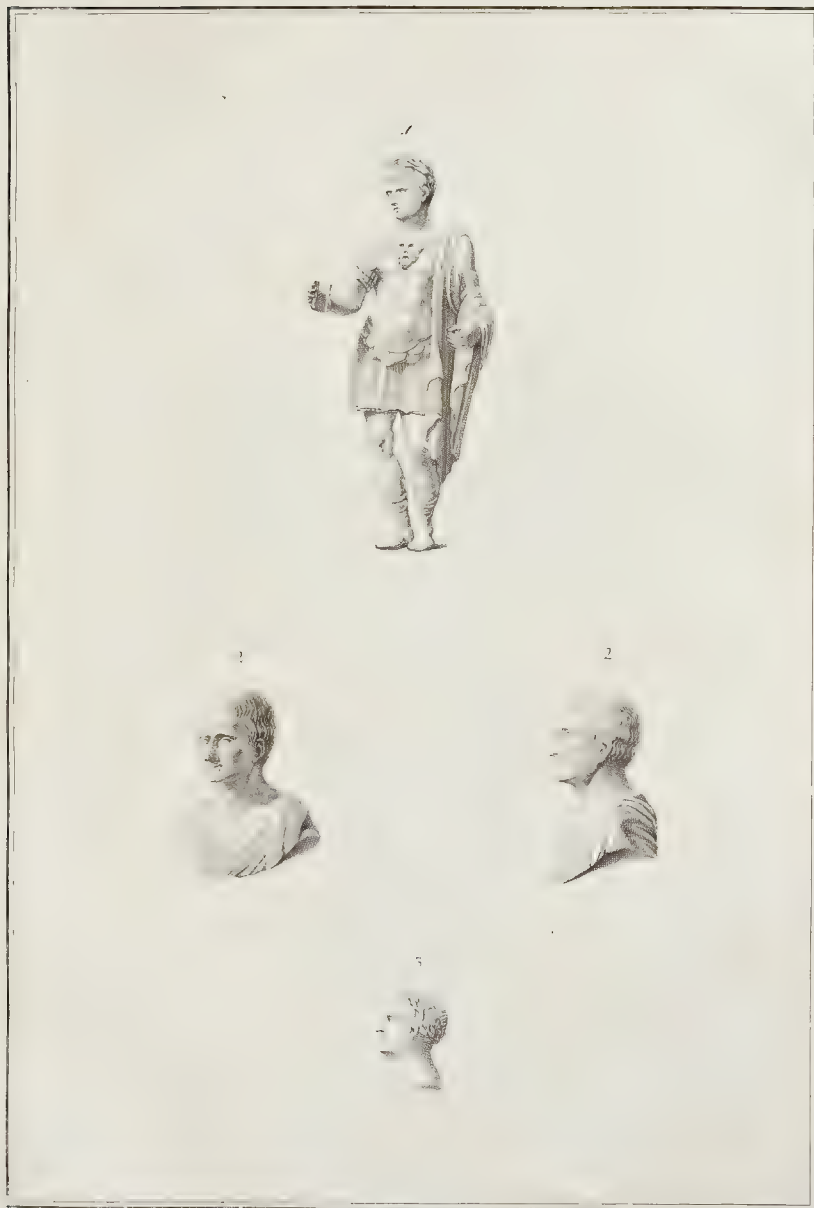
XVI

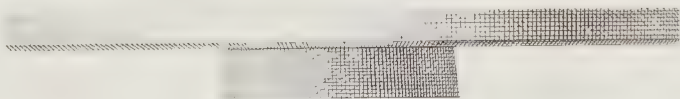

1
2

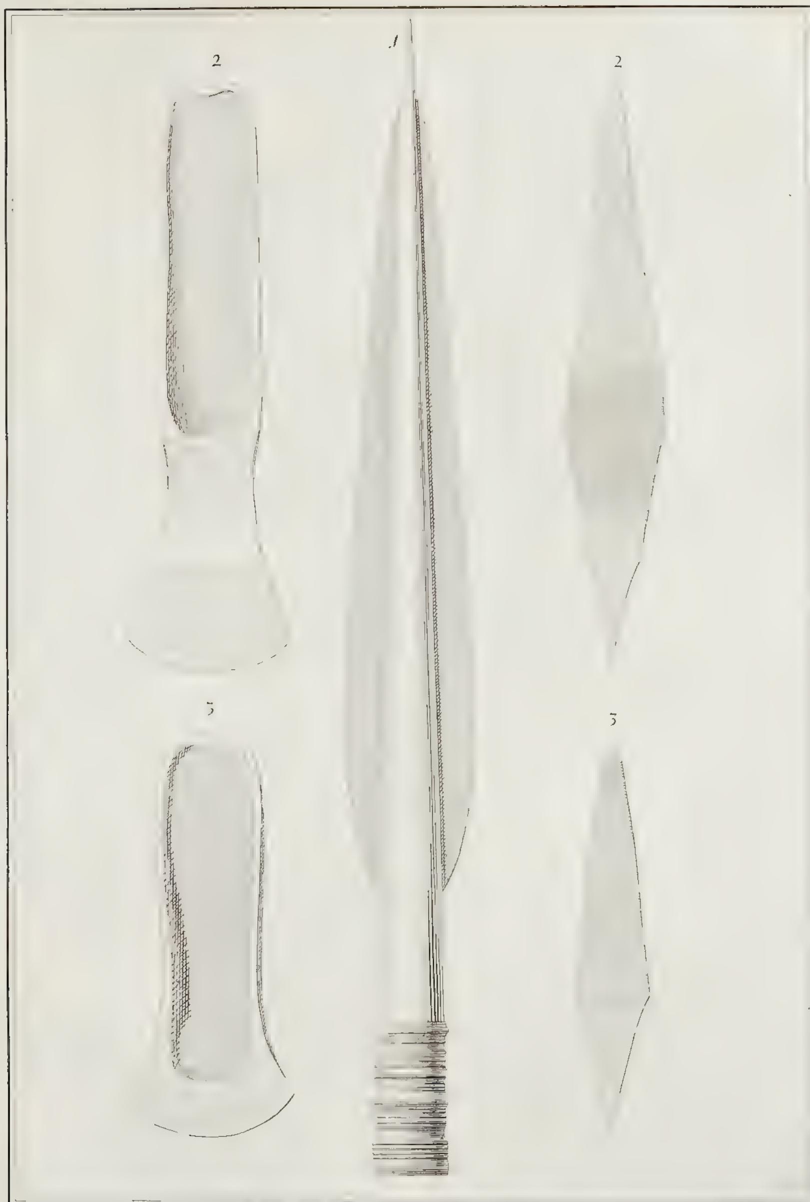

1
2

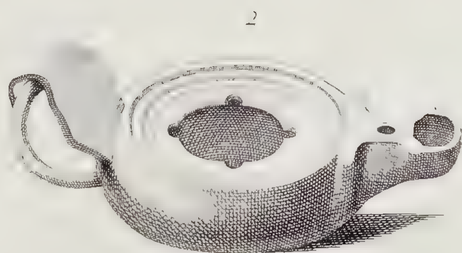

2
1
2
3
3

1

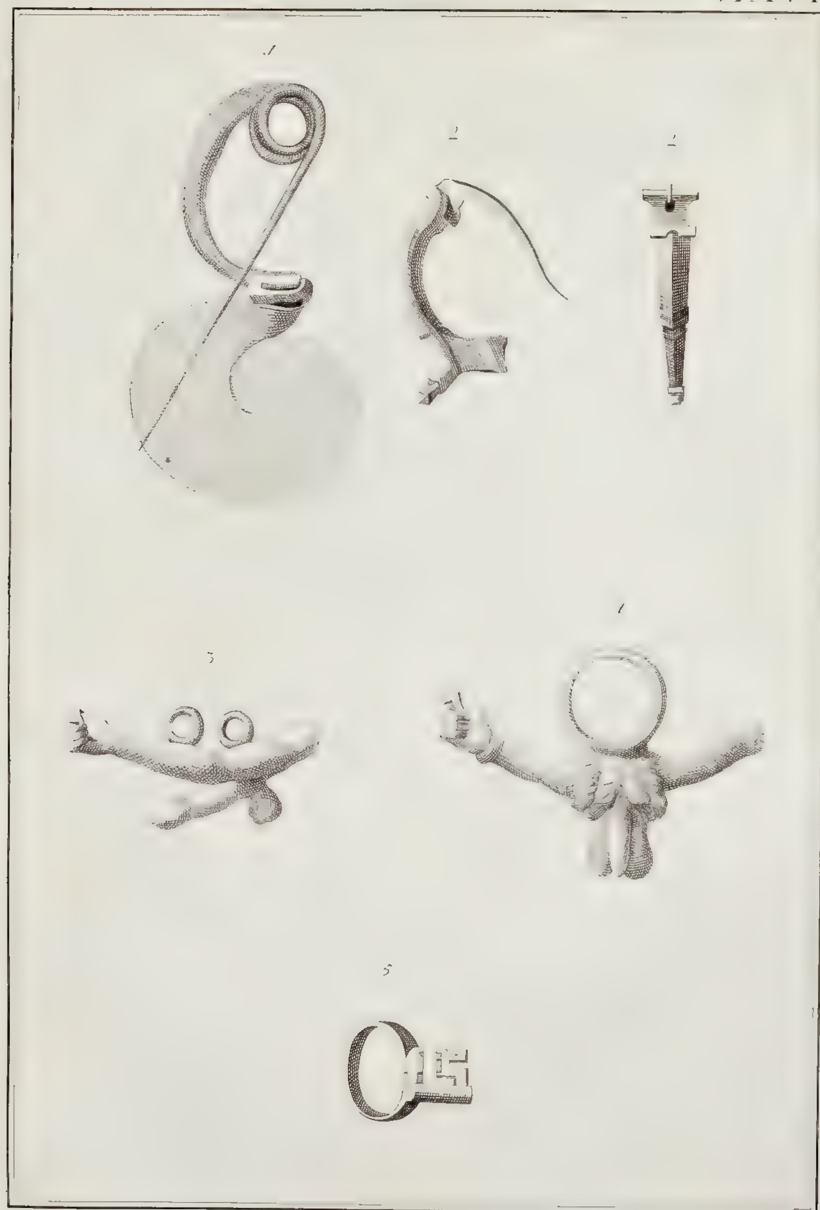

2

XXVI

1
2
2
3
4
5

all. published

